

เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ในสังคมไทย

Sexuality Transition in Thai Society

กฤตยา อาชวนิจกุล Kritaya Archavanitkul¹

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายถึงเพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ที่เปลี่ยนไปมี 4 เรื่องคือ (1) เพศสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของผู้ชายไทย (2) เพศวิถีทางเลือกที่เปลี่ยนไปในความหลากหลายทางเพศ (3) การค้าบริการทางเพศที่เปลี่ยนไป และ (4) เพศศึกษาที่เปลี่ยนไป ส่วนเพศวิถีที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงเลยในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา คือ การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิง ที่สะท้อนออกมาในวัฒนธรรมทางเพศ โดยเฉพาะเรื่องความรุนแรงทางเพศ ที่ผู้หญิงยังเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศไม่เปลี่ยนแปลง และผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อมยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทำแท้งที่ปลอดภัยได้ การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเกิดขึ้นภายใต้ข้อสันนิษฐานว่า มาจากบริบทสังคมการเมือง 3 เรื่องคือ (1) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นำมาสู่เสรีภาพทางการเมืองและเสรีภาพเพศวิถี (2) การระบาดของเอชไอวี/เอดส์และการเติบโตของภาคประชาสังคม (ประมาณหลัง พ.ศ. 2530) และ (3) การเติบโตของยุคไอทีและสื่อสารสนเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งแต่ละบริบทได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพศวิถี สิทธิและเสรีภาพทางเพศของปัจเจกบุคคลด้วย

Abstract

This article examines the four transitions of sexuality in Thai society: (1) changes in the pattern of Thai men's first sex; (2) changes among sexual minorities in relation to sexual diversities; (3) changes in the sex industry; and (4) changes in sex education. Nonetheless, there is one aspect of sexuality that has never changed during the last 50 years: 'the control of women sexuality' under the strong grip of Thai sexual culture. Two concrete examples are sexual violence against women and abortion rights. It is assumed that the sexuality transitions have been the result in three social and political events. Chronologically these are: (1) political freedom leading to sexuality freedom after the 1974 student uprising; (2) the AIDS pandemic and an increasing role of civil society in public policy (after 1987); and (3) the growth of information technology and cyberspace (from 1997 onwards). Each event has influenced changes in individual sexuality, rights, and freedom.

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

1. ว่าด้วยความหมายของคำว่า ‘เพศ’

บทความนี้ขอเปิดฉากว่าด้วยความหมายของคำว่า ‘เพศ’ ซึ่งมักจะมีความหมายอย่างน้อย 3 นัย คือ

(1) **เพศสรีระ (sex)** เป็น ‘เพศ’ ที่หมายถึงสรีระร่างกาย หรือเขียนให้ตรงก็คือ อวัยวะที่บ่งบอกว่า เป็นเพศอะไร

(2) **เพศภาวะ (gender)** เป็น ‘เพศ’ ที่หมายถึงภาวะแห่งเพศที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม เพศภาวะที่เราคุ้นเคยและถูกขัดเกลาหลอมสร้างกันมา ก็คือ ความเป็นหญิงความเป็นชาย ดังนั้นในอีกแง่มุมหนึ่ง เพศภาวะจึงเป็นเรื่องของบทบาทในเรื่องต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้กับสถานะทางเพศซึ่งมักดูจากเพศสรีระ คือ หญิง ชาย และหากสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงการกำหนดสถานะทางเพศว่า อาจมาจากองค์ประกอบอื่นๆ นอกเหนือจาก เพศสรีระ สถานะทางเพศก็จะมีเพิ่มมากขึ้น เช่น เกย์ กะเทย ทอม ดี ฯลฯ อันจะนำไปสู่การกำหนดบทบาท เพศต่างๆ มากกว่าหญิงและชาย²

(3) **เพศวิถี (sexuality)** หมายถึง ‘วิถีชีวิตทางเพศที่ถูกหลอมสร้างจากค่านิยม บรรทัดฐาน และระบบ วิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่รัก คู่ชีวิตในอุดมคติ และกามกิจ’ ซึ่งเป็นระบบความคิดและพฤติกรรมที่มีความหมายทางสังคม สัมพันธ์กับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่กำหนดและสร้างความหมายให้แก่เรื่องเพศในหลากหลายแง่มุม

‘เรื่องเพศ’ ที่ตั้งใจจะสนทนาในบทความนี้อยู่ในความหมายที่สาม

คำว่า **เพศวิถี** มีนักสตรีนิยมไทยพยายามอธิบายความหมายอยู่หลายคน และขยายออกไปจากที่ผู้เขียน นิยามไว้ข้างต้น ดังเช่น พรสิรา แซ่ก้วย (2547:14) อธิบายว่า คือ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาทางเพศ หรือที่เรียกไว้ในกฎหมายล้านนาดั้งเดิมว่า ‘ต้นหาอาลัย’ โดยในแต่ละระบบสังคมนั้น ความปรารถนาทางเพศ ของปัจเจกบุคคลเป็นมากกว่าพฤติกรรมตามธรรมชาติ ว่าใครมีเพศสัมพันธ์กับใคร ที่ไหน อย่างไร แต่หมาย รวมถึงความปรารถนาที่ดี ที่เหมาะสม การเกี่ยวพาราสี มโนทัศน์เกี่ยวกับคู่ในอุดมคติ ฯลฯ จึงเป็นทั้งเรื่อง การสร้างความหมายทางสังคม เป็นเป้าหมายของการควบคุมทางสังคมและการเมือง และเป็นพื้นที่ของการยอมจำนนและการต่อสู้ในระดับปัจเจก

ขณะที่ วิลาสินี พิพิธกุล (2547) ให้ความหมายว่า เพศวิถี คือ ระบบความคิด ความเชื่อเรื่องเพศ เป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนด จัดการ กำกับ ควบคุม รวมทั้งการแสดงออกเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางเพศ ความปรารถนา ความพึงพอใจในเรื่องเพศ การแสดงท่าทีที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ การแต่งกาย เป้าหมาย ในความสนใจทางเพศ และการสร้างจินตนาการที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ไปจนถึงการออกกฎหมาย ระเบียบกฎหมาย ต่างๆ ที่มาควบคุมหรือกำกับดูแลเรื่องเพศของคนในสังคม โดยทั่วไปแล้ว สังคมจะมีการสร้างบรรทัดฐาน ชุดหนึ่งที่ยอมรับหรือให้ความชอบธรรมกับเพศวิถีที่กำหนดขึ้นเท่านั้น ส่วน ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2550) ได้ให้รายละเอียดถึงแง่มุมของเพศวิถีว่ามี 6 มิติ ดังนี้³

² ขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์ ที่เพิ่มคำอธิบายของเพศภาวะในส่วนนี้

³ ปรับจากการบรรยายของ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. การสัมมนาเรื่องเพศวิถีและการปรับใช้ในงานส่งเสริมสุขภาพทางเพศ จัดโดยองค์การแพธ UNAIDS และกรมควบคุมโรค เมื่อวันที่ 5-9 พฤศจิกายน 2550.

- (1) **มิติของความปรารถนา การประพฤติ ปฏิบัติ และอัตลักษณ์** (erotic desires, practices and identity) เพศวิถีที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ คือ การนิยามตัวเองในทางเพศ ซึ่งเชื่อมโยงกับเพศภาวะ (gender) แต่อัตลักษณ์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่นิยามตัวเองเพียงอย่างเดียว ยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่คนอื่นนิยามหรือมองว่าเราเป็นอย่างไรในทางเพศด้วย
- (2) **มิติการนำเสนอร่างกาย** (appearances and display) เราอยาก让别人เห็นเราเป็นอย่างไร เราก็นำเสนอตัวเองอย่างนั้น อาจด้วยทรงผม หรือเสื้อผ้า เพื่อนำความเป็นเพศหญิง เพศชาย หรือเพศทางเลือกอื่นๆ
- (3) **มิติของพฤติกรรม และกิริยามารยาท** (behaviors and manners) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตนในทางเพศ ซึ่งการกระทำแบบเดียวกันแต่อาจถูกตีความไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบริบท ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ หรือความรู้สึกที่เรามีต่อคนคนนั้น เป็นความรู้สึกส่วนตัว
- (4) **มิติของการดึงดูดทางเพศ** (attraction) สังคมวางกฎกติกาของความรัก ให้รักเฉพาะเพื่อนต่างเพศเท่านั้น แต่คนที่รักเพศเดียวกันก็ไม่ได้หลุดออกจากกติกาของการรักต่างเพศ เพราะคนที่รักเพศเดียวกัน ก็จะไปรักกับคนที่มีเพศภาวะเดียวกับเราเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีใครหลุดจากกรอบนี้ ซึ่งถ้าหลุดจากกรอบนี้คือ สามารถสนใจหรือดึงดูดกับคนได้ทุกเพศ ทุกวัย นอกจากนี้ความรักก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เราต้องรักต่างเพศเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับ เชื้อชาติ ชนชั้น และอื่นๆ อีกด้วย
- (5) **มิติของความสัมพันธ์** (relationship) กฎกติกาว่าด้วยการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และวัฒนธรรม ซึ่งบางสังคมไม่มีกติกาของการจบความสัมพันธ์
- (6) **มิติของเพศสัมพันธ์** (having sex) เพศวิถีมีการนิยามว่าอะไรคือการร่วมเพศ ทำอย่างไรจึงเรียกว่าการร่วมเพศ และการร่วมเพศที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และที่ผิดปกตินั้นเป็นอย่างไร

จากคำอธิบายทั้งหมดนี้ข้อนัยที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ **เพศวิถีมิใช่เรื่องหยุดนิ่ง** แต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในแง่ปัจเจกบุคคล เพศวิถีจึงเป็นกระบวนการชีวิตที่ยาวนานของคนๆ หนึ่ง มีการเติบโตและเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะตอบโต้หรือยอมตามต่อกรอบกติกาเรื่องเพศที่ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น และสัมพันธ์กับเหตุการณ์ต่างๆ ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ในแง่ระบบสังคม เพศวิถีจึงมีที่ทางอยู่บนกฎเกณฑ์ของการเมือง ศีลธรรม และแนวปฏิบัติเรื่องเพศ หรือวัฒนธรรมทางเพศในแต่ละสังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บทความนี้ตั้งใจจะเป็นงานนำร่องที่ทดลองรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ดูว่า **ในช่วงประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา เพศวิถีในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป มีเรื่องอะไรบ้าง และที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไปมีอะไรบ้าง**

ที่จริงมีตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงเรื่องเพศวิถีที่เห็นได้ชัดมากมายในบ้านเรา ได้แก่ วิธีการคุมกำเนิดที่เข้ามาสอดแทรกในชีวิตคู่ ‘การทำรักโดยไม่ต้องทำลูก’ ได้เป็นแนวปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปชนิดไม่สามารถกู่คืนกลับให้เหมือนเดิมก่อนหน้านี้ ‘การอยู่ก่อนแต่ง’ เป็นเรื่องที่ไม่สร้างความแปลกใจอีกต่อไป รวมถึง ‘การปรากฏตัวชัดเจนขึ้นของกลุ่มคนที่รักเพศเดียวกัน หรือผู้มีเพศวิถีทางเลือก’ ไม่ว่าจะเป็นเกย์ กะเทย สาวประเภทสอง ทอม ดี๊ ดี๊ ตั๊ต ตั๊ต และสัดส่วนของคนที่ตัดสินใจอยู่เป็นโสดเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะผู้หญิง เป็นต้น

บทความทดลองนี้จะจับประเด็น **เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนไป 4 เรื่องคือ** (1) เพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน (2) เพศวิถีทางเลือกกับความหลากหลายทางเพศ (3) การค้าบริการทางเพศ และ (4) เพศศึกษาอบด้าน (sexuality education) และ **เพศวิถีที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง ที่สำคัญที่สุดคือ** การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิง ที่สะท้อนออกมาในวัฒนธรรมทางเพศ โดยเฉพาะเรื่องความรุนแรงทางเพศ และการทำแท้ง โดยตอนท้ายสุดจะวิเคราะห์เชิงแนวคิด ว่า สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เชื่อมโยงกับเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และประเด็นสิทธิ เสรีภาพ ของปัจเจกบุคคลอย่างไร

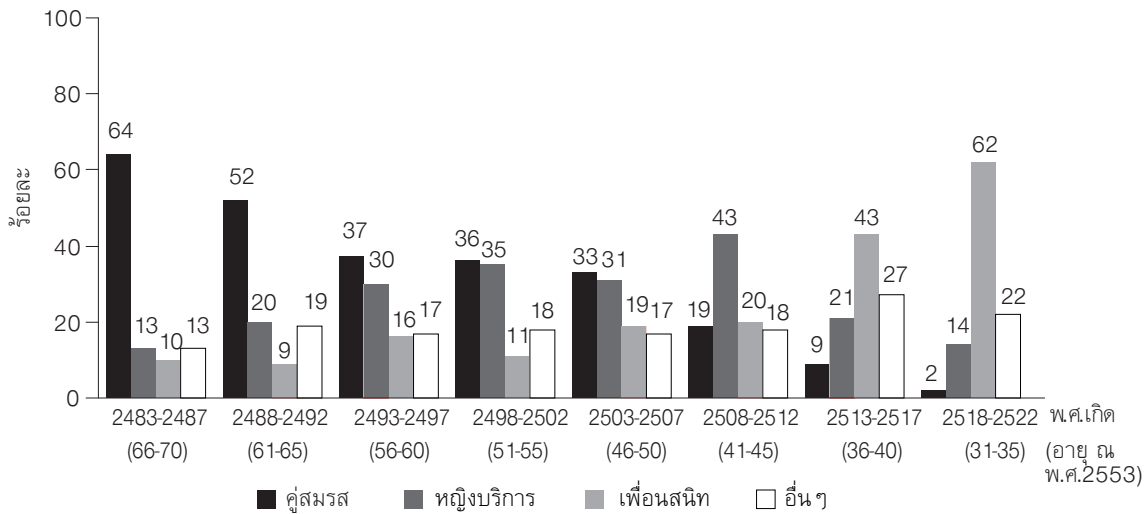
2. เพศวิถีที่เปลี่ยนแปลงไป

2.1 เพศสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป

ในที่นี้เสนอการมองจากเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของชายไทย โดยเปรียบเทียบจากการวิจัยระดับชาติหลายชิ้นที่รวบรวมโดยนิมอองค์ งามประสาทสม (Ngamprapasom, 2001) ที่มีคำถามว่า คู่นอนคนแรกของคุณคือใคร คำตอบที่ให้เลือกคือ ภรรยา พนักงานหญิงบริการ เพื่อนสนิท และคนอื่น ๆ การอ่านผลครั้งนี้ผู้เขียนคำนวณอายุผู้ตอบ ณ พ.ศ. 2553 เพื่อให้ความรู้สึกเป็นปัจจุบันมากที่สุด พบแบบแผนที่น่าสนใจดังนี้ (ดูรูป 1)

ในรุ่นของชายสูงอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป คือสองกลุ่มชายสุดในรูป สัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับภรรยาตนเอง แม้สัดส่วนของชายรุ่นถัดมาคืออายุ 46-60 ปี ยังคงมีสัดส่วนการมีเซ็กส์ครั้งแรกกับคู่ตนเองมากที่สุด แต่จำนวนเปอร์เซ็นต์ลดลงไปมากคือ เหลือเพียงประมาณหนึ่งในสาม ขณะที่สัดส่วนของผู้ตอบว่าคู่นอนคนแรกคือหญิงบริการก็เพิ่มตามมาติดๆ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แต่ในรุ่นอายุ 41-45 ปี กลับมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกกับหญิงบริการมากที่สุดคือ ร้อยละ 43 และรุ่นน้องถัดมา คืออายุ 36-40 ปี ซึ่งเกิดในช่วง พ.ศ. 2513-2517 เป็นรุ่นที่เริ่มมีเซ็กส์ครั้งแรกกับเพื่อนสนิท เป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 43) และรุ่นที่อายุน้อยที่สุดในรูป (อายุ 31-35 ปี) สองในสาม (ร้อยละ 62) มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกกับเพื่อน ร้อยละ 14 กับหญิงบริการ และร้อยละ 2 กับคู่สมรสของตนเอง

รูปที่ 1 ผู้ชายไทยรุ่นต่างๆ มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับใคร ?

ที่มา: กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรมวรรณ, 2550. (ปรับจาก Ngamprapasom, 2001, รูปที่ 2)

น่าสังเกตว่า คำตอบ ‘คนอื่น ๆ’ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามรุ่นอายุ โดยเฉพาะคนที่เกิดช่วงระหว่าง พ.ศ. 2513-2517 และ พ.ศ. 2518-2522 ตอบว่ามีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับ “คนอื่น ๆ” สูงถึง ร้อยละ 27 และ ร้อยละ 22 ตามลำดับ คำถามก็คือ เราจะตีความคนอื่น ๆ หรือแม้แต่ ‘เพื่อนสนิท’ (ร้อยละ 62) อย่างไร? เช่น เป็นการมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน หรือต่างเพศ นั่นคือ การสำรวจในลักษณะนี้ ยังคงวางอยู่ภายใต้ วิธีคิดแบบรักต่างเพศอยู่ ทำให้ผลการศึกษาน่าสนใจไปในทางการต่อยอดมาตรฐานของรักต่างเพศค่อนข้างมาก และชี้ว่าการสำรวจเรื่องเพศที่ผ่านมายังขาดความละเอียดอ่อนเรื่องการรักเพศเดียวกัน ขณะเดียวกันก็ไม่อาจ ให้ภาพการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนเรื่องความหลากหลายทางเพศ⁴

ในช่วงสองทศวรรษล่าสุด (พ.ศ. 2534 - 2553) หรือเริ่มนับแต่มีการระบาดของเอดส์เป็นต้นมา มีงานวิจัยสำรวจจำนวนมากที่มุ่งศึกษาพฤติกรรมทางเพศกลุ่มวัยรุ่น เนื่องจากถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มี พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ พบผลสอดคล้องกันว่า สัดส่วนของวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์กันตั้งแต่วัยรุ่นเริ่มมีสูงชันกว่า แต่ก่อนมาก และมีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุน้อยลงเรื่อยๆ การสำรวจระดับชาติก่อน พ.ศ. 2543 พบอายุที่เริ่มมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเฉลี่ยที่อายุประมาณ 14-17 ปี (Ngamprapasom, 2001) แต่ผลการสำรวจพฤติกรรมทางเพศระดับชาติล่าสุด ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อ พ.ศ. 2549 พบว่า อายุที่เริ่มมีเซ็กส์ในกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์อายุ 18-24 ปี ผู้ชายอยู่ที่ช่วงอายุ 10-13 ปี และผู้หญิงอยู่ที่ 11-14 ปี (Sabaiying, 2009:83)

งานสำรวจพฤติกรรมทางเพศระดับชาติล่าสุดดังกล่าว ยังพบว่าสัดส่วนของวัยรุ่นชายไทยอายุ 15-18 ปี ที่มีประสบการณ์ทางเพศแล้วมีสูงถึงร้อยละ 61 โดยเกือบทั้งหมดเป็นเซ็กส์นอกการแต่งงาน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับวัยรุ่นฟิลิปปินส์ (ร้อยละ 45) และเวียดนาม (ร้อยละ 10) (Phodhisaha & Xenos,

⁴ ขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นาภรณ์ หะวานนท์ ที่กระตุ้นให้มองประเด็นนี้

2009:65-66) ข้อมูลชุดนี้เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียด พบว่าผู้ชายอายุ 20-24 ปี และอายุ 18-19 ปี เรียนรู้เรื่องเพศครั้งแรกจากหญิงบริการมีเพียงร้อยละ 4 และร้อยละ 2 ตามลำดับเท่านั้น และมากกว่าครึ่งหนึ่ง มีทัศนคติทางบวกต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน ทั้งนี้วัยรุ่นไทยรายงานว่าพ่อแม่ตนเองยอมรับการมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานของลูกชายมากกว่าลูกสาว (Sabaiying, 2009: 73-76)

กล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในเรื่องนี้ก็คือ ชายไทยเรียนรู้ประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกกับหญิงบริการและคู่สมรสของตนเองน้อยลงเรื่อย ๆ โดยที่ส่วนใหญ่มีเซ็กซ์ครั้งแรกกับเพื่อนหรือกิ๊ก เพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และการอยู่ก่อนแต่งมีแนวโน้มจะเป็นบรรทัดฐานของคนวัยทำงาน และหนุ่มสาวในวัยเรียนหนังสือ (Yamarat, 2010) สะท้อนว่าความคิดเรื่องการรักษาพรหมจารีของหญิงไทยไว้จนกว่าจะแต่งงานผ่อนคลายเป็นมาก และคาถา ‘รักษนวลสงวนตัว’ ที่มีความหมายถึงให้มีเซ็กซ์เมื่อแต่งงาน ก็คลายมนต์ในทางปฏิบัติลงมากเช่นกัน

2.2 เพศวิถีทางเลือกที่เปลี่ยนไปในความหลากหลายทางเพศ

ก่อนอื่นขออธิบายถึงศัพท์ ‘ความหลากหลายทางเพศ (sexual diversities)’ ซึ่งถูกใช้เป็นชื่อเครือข่ายคนทำงานเกี่ยวกับสิทธิของคนรักเพศเดียวกันเมื่อกลางปี 2548⁵ เพื่อให้หมายรวมถึงผู้มีเพศวิถีทางเลือกทุกแบบ ไม่ว่าจะเป็น ชายรักชาย หญิงรักหญิง เกย์คิง เกย์ควีน ควิง ทอม ดี เกเทย สาวประเภทสอง คนข้ามเพศ ตู๊ด ตั๊ต และ ฯลฯ รวมถึงผู้ที่รักต่างเพศด้วย แต่ภายหลังเครือข่ายดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะใช้ศัพท์นี้เรียกกลุ่ม LGBTI (lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex⁶) ว่าเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ

สำหรับคำว่า ‘เพศวิถีทางเลือก’ ผู้เขียนตั้งใจให้มีความหมายถึง เพศวิถีของคนส่วนน้อย (sexual minorities) หรือหลายคนเรียกว่า ‘เพศที่สาม’ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทยมาเนิ่นนาน ดังปรากฏภูมิรัฐประติมากรรมฝาผนังของหญิงรักหญิงในวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี⁷ และในตำนานไทยเก่าแก่เรื่องกำเนิดมนุษย์ที่กล่าวว่า ‘โลกประกอบด้วยสามเพศ: ผู้ชาย ผู้หญิง และกะเทย กะเทยในตำนานมิใช่ชายหรือหญิงที่ผิดปกติ กะเทย เป็นมนุษย์จำพวกหนึ่งที่แตกต่างซึ่งอาจมีร่างกายเป็นชายหรือหญิง⁸ แต่ด้วยเหตุที่สังคมไทยในอดีตหมาด ๆ ยังคงจัดกลุ่มคนเหล่านี้ว่า ‘มีความผิดปกติทางเพศ’ หรือ ‘เบี่ยงเบนทางเพศ’ ทำให้ในอดีตคนกลุ่มนี้มักต้องอยู่อย่างปกปิด ไม่มีกลุ่มองค์กรที่เป็นปากเสียงของตนเอง

⁵ ผู้เขียนเป็นผู้เสนอให้ใช้ศัพท์นี้ครั้งแรกในการประชุมวิชาการนานาชาติเรื่อง ‘เพศวิถี เพศภาวะ และสิทธิในเอเชีย: ว่าด้วยเรื่องเคียวร์ศึกษา’ จัดโดยสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และเครือข่ายเคียวร์แห่งประเทศไทย ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 7-9 กรกฎาคม 2548

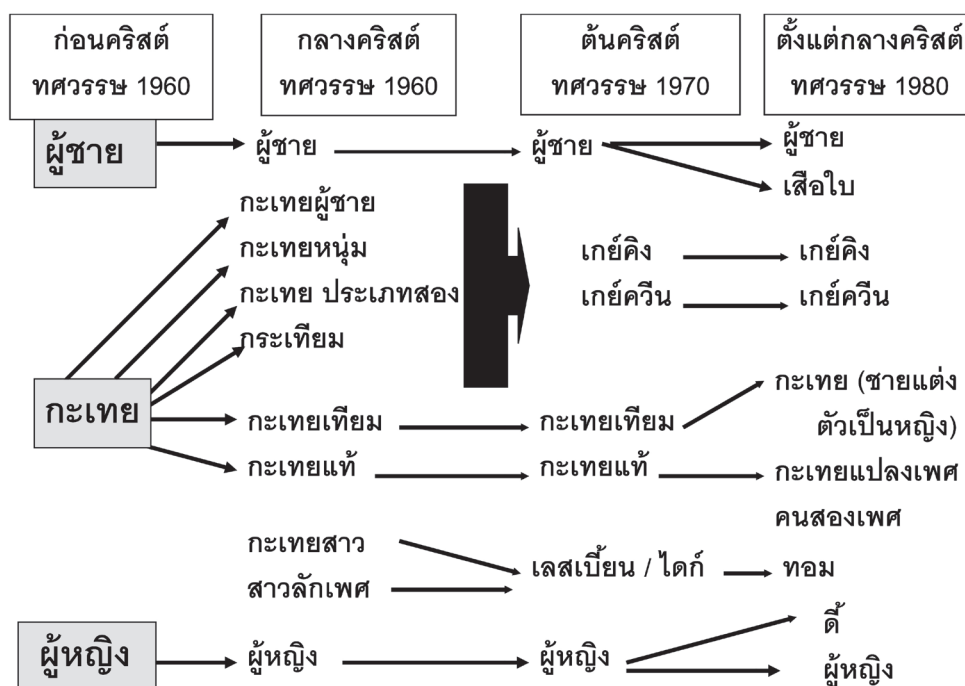
⁶ บุคคลที่มีอวัยวะเพศที่ไม่สามารถตัดสินได้ว่าเป็นหญิงหรือชาย ซึ่งอาจเกิดขึ้นตั้งแต่แรกคลอด หรือพัฒนาเมื่อร่างกายเติบโตขึ้น เช่น มีลักษณะภายนอกเป็นผู้หญิง แต่มีลักษณะอวัยวะเพศใกล้เคียงเพศชาย หรือเด็กหญิงที่เกิดมาพร้อมปุ่มกระสัน (clitoris) ใหญ่ หรือเด็กชายที่เกิดมามีสิ่งคล้ายหัวใจ หรือผู้ที่เกิดมาที่มีทั้งโครโมโซม XX และ XY เป็นต้น (http://www.isna.org/faq/what_is_intersex)

⁷ เป็นวัดมอญมีอายุมากกว่า 200 ปี ภายในวัดมีสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่างๆ หอนอน หอฉัน และตัวโบสถ์วัดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งอนุรักษ์ของกรมศิลปากร

⁸ คำกล่าวเปิดของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยในงานประชุมที่อ้างถึงในพุดน้ำ 2 ทั้งนี้ตำนานโบราณที่ว่าคือ คัมภีร์ปฐมมูลมุขีของอาณาจักรล้านนา คัมภีร์นี้มีได้ระบุว่า ผู้ที่รักเพศเดียวกันมีความเป็นมนุษย์น้อยกว่าหรือมีคุณค่าน้อยกว่าชายและหญิง

จากการศึกษาของปีเตอร์ แจ็คสัน เรื่อง ‘การระเบิดขึ้นของอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมไทย’ (Jackson, 2000) ที่ระบุว่า นับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ได้เกิดการจำแนกเพศใหม่ๆ ขึ้นในสังคมไทย (รูปที่ 2) เห็นได้ว่าศัพท์ประดิษฐ์ใหม่ที่เรียกผู้มีเพศวิถีทางเลือก บางคำก็ตายหายไป (เช่น กระเทียม) หลายคำก็ยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน และมีศัพท์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเช่นกัน ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของเพศวิถีในกลุ่ม LGBTI

รูปที่ 2: การเปลี่ยนผ่านประเภทของเพศในสังคมไทย

หมายเหตุ: ประเภทของเพศภาวะ/เพศสรีระ จำแนกโดยเส้นตรงความต่อเนื่องทางเพศในสังคมไทย จากเป็นชายมากที่สุดถึงเป็นหญิงมากที่สุด โดยใช้ลูกศรแสดงสมมติฐานของการเปลี่ยนแปลง
ที่มา: Jackson, 2000.

ปัจจุบันการปรากฏตัวของกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน หรือผู้มีเพศวิถีทางเลือก ทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มองค์กรเห็นได้ชัดจนมากขึ้นมาก ดังข้อค้นพบจากฐานข้อมูลเรื่องเพศในข่าวออนไลน์ของแผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศที่พบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ถึง 2550 มีข่าวในประเด็นของผู้มีเพศวิถีทางเลือก ทั้งข่าวบุคคลและข่าวเคลื่อนไหวณรงค์เกี่ยวกับ LGBTI รวม 1,345 ชิ้น ในจำนวนนี้เป็นข่าวนรณรงค์จำนวน 288 ชิ้น (ร้อยละ 21) โดยรูปแบบการเคลื่อนไหวณรงค์มีหลากหลาย ได้แก่ การตอบโต้นโยบายของภาครัฐที่ละเมิดสิทธิ หรือกีดกันผู้มีเพศวิถีทางเลือก การเรียกร้องสิทธิในประเด็นต่างๆ ทั้งการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายทำงาน จนถึงผู้ประสบปัญหาละเมิดสิทธิออกมาเรียกร้องผ่านสื่อรายบุคคล การจัดประชุมสัมมนาเพื่อเผยแพร่ข้อมูลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความหลากหลายทางเพศ การให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคนรักเพศเดียวกันในแง่มุมหลากหลาย โดยกลุ่มบุคคลและองค์กรต่างๆ และการเปิดเผยและแสดงตัวตนของชุมชนคนรักเพศเดียวกัน เช่น งานชุมนุมสังสรรค์ (จิตติมา ภาณุเตชะ, 2551)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 กลุ่มอัญจารี (องค์กรหญิงรักหญิงที่ทำงานสนับสนุนและปกป้องสิทธิคนรักเพศเดียวกัน) ได้ขับเคื่อนผลักดันจนกระทั่งกระทรวงสาธารณสุขของไทย ได้ยอมรับว่าการรักเพศเดียวกันมิได้เป็นเรื่องผิดปกติ วิปริต หรือ เป็นโรคจิตแต่อย่างใด⁹ ปัจจุบันมีกลุ่มองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มเพศวิถีทางเลือกเพิ่มขึ้นจำนวนมากทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิทางเพศและสิทธิด้านเอดส์ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา องค์กรเหล่านี้ได้ร่วมทำงานด้านสิทธิและสุขภาพกับกระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรทุนใหญ่อย่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การผลักดันที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือ การต่อสู้ให้การไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ในมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เพิ่มคำว่า ‘อัตลักษณ์ทางเพศ’ ที่หมายถึงเพศที่สาม เข้าไปด้วย แม้การแก้ไขจะแพ้ไปอย่างถนัด¹⁰ แต่ในรายละเอียดส่วนที่เป็นเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องห้ามเลือกปฏิบัติทางเพศ ก็ระบุว่าให้ปกป้องคุ้มครองครอบคลุมถึงบุคคลที่มี ‘อัตลักษณ์ทางเพศ’ ต่างไปจากเพศชายและเพศหญิงไว้ด้วย (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2550)

ในด้านของผลกระทบในเชิงประชากร การปรากฏตัวชัดเจนมากขึ้นของกะเทย สาวประเภทสอง หรือชายแตงหญิง ก่อให้เกิดความกังวลใจต่อนักประชากรศาสตร์ว่า จะลดจำนวนผู้ชายที่จะเป็นคู่เจริญพันธุ์ของผู้หญิงน้อยลงไปอีก เพราะอัตราส่วนทางเพศของประชากรไทย ชายต่อหญิง เท่ากับ 97 ต่อ 100 ดังนั้น ‘ถ้าผู้ชายจำนวนหนึ่ง เช่น ร้อยละ 5 หรือ 10 เปลี่ยนข้างกลายเป็นอยู่กับฝ่ายหญิงเสียแล้ว อัตราส่วนเพศก็จะยิ่งลดลงไปอีก จนเหลือ 92 หรือ 87 ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้น ตลาดการจับคู่แต่งงาน เพื่อมีลูกสืบทอดพันธุ์ต่อไปก็ยิ่งบีบรัดจนน่าจะมีผลให้อัตราการครองโสดของสตรีเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลให้อัตราเจริญพันธุ์รวมของประชากรลดต่ำลงไปอีก’ (ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนางศ์, 2551:13)

สิ่งที่น่าสนใจในความเปลี่ยนแปลงก็คือ แม้ทัศนคติทั่วไปของสังคมไทยต่อเพศที่สาม ที่นักวิชาการต่างประเทศวิเคราะห์ว่ามีลักษณะ ‘ทนได้ แต่ยอมรับไม่ได้’ (Jackson & Cook, 1999) และการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มน้อยทางเพศยังคงถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมในหลากหลายแง่มุม ดังเรื่องจริงที่ปรากฏในหนังสือ ‘ชีวิตที่ถูกละเมิด: เรื่องเล่ากะเทย ทอม ดี หญิงรักหญิง ชายรักชาย และกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ’ (จันทร์จิรา บุญประเสริฐ, 2554)

⁹ เป็นการตอบ ‘กลุ่มอัญจารี’ ที่ยื่นจดหมายให้กรมสุขภาพจิตออกหนังสือรับรองทางวิชาการว่า คนรักเพศเดียวกันมิได้มีความผิดปกติทางจิต หรือเป็นโรคแต่อย่างใด กรมสุขภาพจิต ได้ส่งหนังสือตอบเลขที่สธ. 0605/375 ลงวันที่ 29 มกราคม 2545 รับรองว่าไม่ผิดปกติ โดยอ้างตามองค์การอนามัยโลกที่ได้ถอนการจำแนกโรคว่า คนรักเพศเดียวกันผิดปกติทางจิตออกไปแล้วเมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งก่อนหน้านั้นสมาคมสุขวิทยาจิตแห่งสหรัฐอเมริกาได้ถอนออกไปตั้งแต่ พ.ศ. 2516 [<http://www.sapaan.org/article/39.html>]

¹⁰ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2550) ในฐานะสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) เขียนเล่าเรื่องนี้ว่า ‘...โดยเฉพาะในวันก่อนสุดท้ายของการประชุมถึงขนาดได้มีการลงมติผ่านไปแล้วด้วยซ้ำว่า ให้แก้ไขเพิ่มเติมโดยบัญญัติห้ามมิให้เลือกปฏิบัติต่ออัตลักษณ์ทางเพศไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยเพียงแต่ในภายหลัง เมื่อนายการุณ ใสงาม สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้เสนอให้สภาร่างรัฐธรรมนูญทบทวนว่า เรื่องใดหากเป็นการแปรญัตติแก้ไขหลักการเดิม จะทำไม่ได้ จะทำได้ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเท่านั้น จึงนำมาซึ่งการพิจารณารื้อดูว่า การเพิ่มคำว่า ‘อัตลักษณ์ทางเพศ’ เข้าไว้ในหลักการเรื่อง ‘การไม่เลือกปฏิบัติ’ เป็นการแก้ไขหลักการ หรือเป็นเพียงเพิ่มเติมรายละเอียดเข้าไปในหลักการเรื่อง ‘การไม่เลือกปฏิบัติ’ อันเดิม แต่ในท้ายที่สุด สภาร่างรัฐธรรมนูญก็ลงมติว่า เป็นการแก้ไขหลักการ ด้วยมติ 29 ต่อ 29 กระทั่งประธาน สสร. ต้องลงมติชี้ขาด โดยชี้ว่า เป็นการแก้ไขหลักการ และนำมาซึ่งการลงมติอีกครั้ง ทำให้คำว่า ‘อัตลักษณ์ทางเพศ’ ต้องถูกตัดออกในที่สุด’

กล่าวได้ว่ามุมมองต่อกลุ่มผู้มีเพศวิถีทางเลือกโดยรวมของสังคมไทยเปลี่ยนไปในทางบวก คือ สังคมมีการยอมรับความหลากหลายของเพศวิถีทางเลือกมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับร่วมทำงานกับภาครัฐราชการ หรือการต่อสู้ผลักดันเรื่องสิทธิของตนเองในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญคือ การที่สถาบันราชภัฏออกระเบียบห้ามนักศึกษาทั้งที่แปลงเพศ เกย์ และหญิงรักหญิงไม่ให้เรียนในวิทยาลัยครู 36 แห่งทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2539-2540 แต่ข้อห้ามดังกล่าวก็ถูกยกเลิกไปในที่สุด ซึ่งเป็นผลการรณรงค์ของภาคประชาสังคมที่ทำงานเรื่องสิทธิของเพศที่สาม และสื่อหนังสือพิมพ์ที่ไม่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ แม้ปรากฏการณ์ที่มีพื้นที่ของสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร และภาพยนตร์ได้เปิดเรื่องราวของเกย์ สาวประเภทสอง และชายรักชายมานานร่วม 20 ปีแล้ว แต่พื้นที่ดังกล่าวนี้เพิ่งเริ่มเปิดเรื่องราวของหญิงรักหญิงสู่สาธารณะไม่นานนัก (ก่อนหน้านี้มีบ้างประปราย แต่มักกระจายเพียงในวงแคบๆ เท่านั้น) ได้แก่ นิตยสาร Tom Act ที่เริ่มใน พ.ศ. 2551 ด้วยจำนวนพิมพ์ฉบับแรกเพียง 1,000 เล่ม ปัจจุบัน (2554) มียอดพิมพ์ครั้งละ 50,000 ฉบับ และในปี 2553 เกิดหนังรักของเลสเบียนเรื่องแรกในประเทศไทยชื่อ 'Yes or No *อยากรักก็รักเลย*' ที่ได้รับการกล่าวขาน จนผู้กำกับหญิงของภาพยนตร์เรื่องนี้ติดหนึ่งในห้าผู้ถูกเสนอชื่อรับรางวัลผู้กำกับยอดเยี่ยมในปีที่ผ่านมา (Doksone, 2011)

ควรกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า ในประเทศอื่นๆ ก็พบแนวโน้มทางบวกเช่นเดียวกัน ดังผลการสำรวจเรื่องสังคมทั่วไป (General Social Survey) ที่ศูนย์วิจัยแห่งชาติด้านความคิดเห็นของมหาวิทยาลัยชิคาโก ที่ทำการสำรวจปีละสองครั้งต่อเนื่องเป็นเวลา 22 ปีแล้ว ผลการสำรวจเมื่อปลายปี 2553 พบเป็นครั้งแรกว่า สัดส่วนคนอเมริกันที่สนับสนุนการแต่งงานของคนเพศเดียวกันมีสูงกว่ากลุ่มผู้คัดค้าน คือร้อยละ 46 ต่อร้อยละ 40 (Daly, 2011) และล่าสุดข่าวของปีซีเมื่อวันที่ 26 เมษายน 2554 รายงานว่าศาลสูงของประเทศปากีสถานได้เร่งให้หน่วยงานรัฐเกี่ยวกับฐานข้อมูลระดับชาติและทะเบียนราษฎรออกบัตรประจำตัวของเพศที่สามเป็น she-male หรือ he-male เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ยังขาดสิทธิขั้นพื้นฐานเพราะไม่มีบัตรประจำตัวตรงกับเพศตนเอง¹¹

2.3 การค้าบริการทางเพศที่เปลี่ยนไป

การมีเซ็กซ์เพื่อแลกเงิน สิ่งของ และทำเป็นอาชีพ ประเทศส่วนใหญ่ถือว่าเป็นเพศวิถีต้องห้าม เป็นอาชญากรรม ที่มีบทลงโทษถึงจำคุก ขณะที่ผู้ประกอบอาชีพนี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง มักถูกประณามว่าเป็นผู้หญิงชั่ว หรือนางกลางเมือง สำหรับสังคมไทยมองว่า 'โสเภณี' เป็นสิ่งชั่วร้ายที่จำเป็นของสังคม การซื้อขายบริการทางเพศจึงมีสถานะกึ่งผิดกฎหมายในบ้านเรา ดังตัวกฎหมายที่ใช้กันมาฉบับเดิมเมื่อ พ.ศ. 2503 และกฎหมายปัจจุบัน (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539) เน้นการ 'ปราบ' การค้าประเวณีมากกว่าการ 'ปราบ' ขณะที่เจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะตำรวจก็ยังคงมองว่า ริดไถและรับส่วยจากสถานค้าบริการทางเพศ ดังงานวิจัยของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่ศึกษาเรื่องภาษีเถื่อนของโสเภณี เมื่อ พ.ศ. 2538 พบว่า มีมูลค่าหลายร้อยล้านบาทต่อปี (ผู้จัดการรายวัน, 16 กรกฎาคม 2546) มิติของการค้าบริการทางเพศในสังคมไทยข้างต้นนี้ ดูจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

¹¹ จาก <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-13192077> สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2554

แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปมากมหาศาลคือ รูปแบบของธุรกิจการค้าบริการทางเพศ ที่จริง ๆ แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สถานการณ์ปัจจุบัน (2554) ก็เปลี่ยนไปมากหากเปรียบเทียบกับเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ถ้าดูจากข้อมูลการสำรวจเฝ้าระวังสถานการณ์การค้าบริการ โดยกรมควบคุมโรคที่ทำในทุกเดือนมกราคมอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2514 มีแนวโน้มชัดเจนว่า สถานบริการมีการปรับเปลี่ยนจากรูปแบบดั้งเดิม จากที่เป็นสำนักหรือช่องขายบริการทางเพศอย่างเดียวล้วน ๆ มาอยู่ในรูปแบบที่มีการให้บริการเสริมและการชักจูงใจด้านอื่น ๆ เพิ่มขึ้น และมีลักษณะฝังตัวอยู่กับสถานบริการบันเทิงในรูปแบบต่างๆ (บาร์ คาราโอเกะ ผับ คอกเทลเลาจ์ สวนอาหาร ฯลฯ) หรือสถานบริการอื่นๆ มากขึ้น (อาบอบนวด นวดแผนโบราณ หอพัก ร้านตัดผม ฯลฯ) มีรูปแบบการบริการเคลื่อนที่มากขึ้น และมีกลุ่มการค้าบริการอิสระไม่ขึ้นกับตัวสถานบริการมากขึ้น ขณะที่ผู้ค้าบริการแม้ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง แต่ก็เริ่มมีผู้ชายขายบริการมากขึ้นอย่างชัดเจน (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2541)

ขบวนการจัดหาผู้หญิงเข้าสู่อาชีพนี้ก็เปลี่ยนแปลงชัดเจนเช่นกัน คือ จากยุคต้น ๆ ที่หญิงสาวเข้าเมืองมาทำงานแล้วถูกหลอกให้ค้าประเวณี ปรับเปลี่ยนเป็นยุคตกเขียว ที่นายหน้ารุกเข้าชนบทเพื่อหลอกเด็กมาค้าประเวณี และหรือพ่อแม่เป็นนายหน้าขายลูกสาวค้าประเวณีเสียเอง ถัดมาคือ ยุคจัดหาเด็กชาวเขาเผ่าต่างๆ เข้ามาค้าบริการในเมือง และตามด้วยการหาหญิงสาวจากประเทศข้างเคียง เช่น เขมร ลาว พม่า และจีน ตอนใต้ มาค้าบริการทางเพศ จนถึงยุคไซเบอร์ที่เด็กและเยาวชนเสนอตัวขายบริการทางเพศแบบ 'กึ่งสมัครใจ' มีรูปแบบการให้บริการหลากหลาย (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2537; กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง, 2540; พรพรรณ บูรณสัจจะ, 2548)

จากฐานข้อมูลข่าวหนังสือพิมพ์เรื่องเพศในช่วง พ.ศ. 2540-2550 ยืนยันและให้ภาพชัดเจนต่อข้อสรุปข้างต้นว่า ข่าวผู้ค้าบริการอิสระโดยเฉพาะในรูปชั่วคราวมากขึ้น (กุลภา วจนสาระ, 2551) ดังข่าวเกี่ยวกับนักเรียนนักศึกษาขายบริการ เริ่มมีข่าวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 แต่เป็นข่าวมากขึ้นในช่วงปี 2544-2545 จนนำมาสู่การจัดระเบียบสังคมรูปแบบต่างๆ เช่น การเข้าตรวจค้นสถานบันเทิง และหอพัก พอช่วงปี 2545-2546 จำนวนข่าวในหัวข้อนี้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่า เนื่องจากมีข่าวจับเอนต์ค้าบริการที่เป็นนักศึกษา ขาวนักศึกษาค้าบริการเป็นอาชีพเสริมมีมากขึ้น เริ่มมีข่าวนักเรียนขายบริการและเป็นเอนต์เอง เช่น จับแม่เฒ่าคาซูดนร. ดึงเพื่อนค้ากามส่งบำเรอเสีย (2545) แฉแหลก นศ. ขายตัว ตร. แซมบี้ใช้บริการฮิตมัธยม (2544) ซัมเมอร์เซ็กซ์ นร.ขายตัว แห่ยึดเสาไฟ 'สวนลุม' (2545) ล้อซื้อ-จับ 'ยู สายเดี่ยว' แม่เล่า นศ.เร่ค้ากามสาวปวช. (2545) แฉนศ.กลายพันธ์เป็นไอ้ตัว หล่อ ๆ ฟาดเป็นแสน (2544) ชายขายตัวเฟื่อง เดือนละแสนล่อใจหนุ่มวัยแตกพาน (2546)

รูปแบบและสถานที่ขายบริการทางเพศมีลักษณะหลากหลายมากขึ้นเช่นกัน เช่น ร้านตัดผม สวนสาธารณะ ร้านคาราโอเกะ ชวน่า โรงภาพยนตร์ ในรถ ตู้รถไฟ ในเรือกลางทะเล ในห้องน้ำสาธารณะ ฯลฯ ดังข่าว ลุยร้านตัดผมกามมีห้องชอย 'นศ.กัลบก' ล่อนจ้อน (2545) จับค้ากามตลาดวัวแก้วผ้าโชว์ 30-อื้อ 100 (2545) ลวงขายกามกลางทะเลบำเรอสาวตั่งเก (2545) ค้ากามในตู้รถไฟอ้างเจ้าใจใช้ที่แคบ (2546) แฉขายตัวพิสดาร-ให้บริการบนรถตู้ (2549) เป็นต้น

นอกจากนี้ บนพื้นที่อินเทอร์เน็ตและสื่อสมัยใหม่ก็ถูกนำมาใช้เป็นช่องทางการค้าบริการทางเพศ เช่น การซื้อขายบริการทางเพศผ่านห้องสนทนา ผ่านเว็บแคม ผ่านบริการของโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้ด้วย เรียกว่า เซ็กซ์เอ็มเอ็มเอส (Sex Multi-Media Service) หรือ ผ่านสื่อเครือข่ายทางสังคม (hi5, facebook, multiply)

รวมถึงตามเว็บไซต์ต่าง ๆ ก็มีการโฆษณาบริการ หรือนำเสนอรูปภาพส่วนตัวของตนเองหรือผู้อื่นเพื่อขายบริการ (อิทธิพล ปรีดีประสงค์, 2546)

อย่างไรก็ตาม ทศนะสังคมนิยมที่มองผู้ค้าบริการ โดยเฉพาะผู้หญิงว่าเป็น ‘หญิงคนชั่ว’ อย่างชื่อเรื่องนิยายของ ก. สุรางคนางค์ ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2480 ก็ยังคงดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง และน่าสังเกตว่าแม้ส่วนใหญ่ของผู้ชายไทยไม่ได้เรียนรู้ประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกจากการซื้อบริการ หลังยุคเอ็ดส์ระบาดชัดเจนแล้ว (หลัง พ.ศ. 2530) แต่มิได้หมายความว่า การขายบริการทางเพศ ซึ่งส่วนใหญ่แฝงฝังอยู่ในธุรกิจบันเทิงและบริการรูปแบบต่างๆ จะหดตัวลดลง กลับปรากฏว่าธุรกิจเซ็กส์ต้องห้ามกลับขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ใหญ่โต¹² ดังตัวเลขที่ ชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ อดีตเจ้าของสถานอาบอบนวดขนาดใหญ่ ประมาณการว่ายอดรวมรายได้ที่เกิดจากธุรกิจให้บริการทางเพศทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2550 มีประมาณ 163,839 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 2 ของจีดีพี (ประชาชาติธุรกิจ 15 สิงหาคม 2551)

2.4 เพศศึกษาที่เปลี่ยนไป

เสียงเรียกร้องให้กระทรวงศึกษาธิการจัดการเรียนการสอน ‘เพศศึกษา’ มักดังขึ้นเป็นระยะ ๆ เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทย ดังตัวอย่างจากข่าวสั้นสะเทือนสังคมไทยที่สุดในรอบปี 2553 เรื่องการทำแท้งเถื่อนที่ถูกเปิดโปง เมื่อมีการพบซากตัวอ่อนของมนุษย์จากการทำแท้งจำนวน 2,002 ซากในวัดใจกลางเมืองกรุง พร้อม ๆ กับ ‘เพศศึกษา’ (sex education) ก็เป็นทางทางออกที่สื่อหนังสือพิมพ์นำมาพาดหัว เช่น

‘ผู้ปกครองเห็นด้วยกว่า 90% สอนเพศศึกษาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง’ (มติชนรายวัน, 26 พฤศจิกายน 2553, หน้า 10)

‘สะกิด รร. ‘เลิกอ้าอึ้ง’ สอนเรื่องเพศ’ (ไทยโพสต์, 27 พฤศจิกายน 2553, หน้า 8)

‘ซีพ้อแม่-ครูร่วมสอนเซ็กส์ปลอดภัย’ (ข่าวสด, 7 ธันวาคม 2553, หน้า 26)

ข้อเสนอให้จัดการเรียนการสอนเพศศึกษาที่ดูเป็นจริงเป็นจัง ก่อนข่าวข้างต้นจะเกิดขึ้น คือ ข้อเสนอจากผลการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่หนึ่ง พ.ศ. 2551 ในมติเรื่องสุขภาวะทางเพศ สืบเนื่องมาจากปัญหาความรุนแรงทางเพศ การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และเรื่องเพศกับเอดส์/โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นข้อเสนอลำดับแรกมีรายละเอียดดังนี้ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2552:107)

จัดให้มีการสอนเพศศึกษารอบด้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียนทุกชั้น เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาวะทางเพศ เนื้อหาหลักสูตรต้องสอดแทรกการเรียนรู้เรื่องเนื้อตัวร่างกายตนเอง เรื่องเพศกับเอดส์ เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ และทักษะการจัดการความสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูผู้สอนทุกคนต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการสอนเรื่องเพศศึกษารอบด้าน เพื่อแก้ปัญหาการนำครูที่ไม่มีทักษะและไม่มีความเข้าใจเรื่องเพศศึกษารอบด้านมาสอน และกำหนดให้จัดการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษารอบด้านในโรงเรียนเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาของทุกโรงเรียน

¹² ครั้งหนึ่งดิ๊กสันนารีลองแมนเคยให้คำจำกัดความ ‘กรุงเทพฯ’ ว่า ‘เป็นสถานที่ที่มีโสเภณีจำนวนมาก’ จนคนไทยหลายวงกรลุกมาประท้วงเป็นข่าวใหญ่โตใน พ.ศ. 2536

เมื่อลองสอบถามความเป็นมาของข้อเสนองี้ให้เกิด ‘เพศศึกษา’ ในประเทศไทยพบว่า **เริ่มขึ้นตั้งแต่ 69 ปีที่แล้ว!!!** คือ เมื่อ พ.ศ. 2485 สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการวางหลักสูตรเพศศึกษา เพื่อศึกษาค้นคว้าหลักสูตรในเรื่องเพศศึกษา ได้ผลออกมาเป็น ‘แนวการสอนเพศศึกษา’ สำหรับชั้นอนุบาล ชั้นประถม ชั้นมัธยมและเตรียมอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2501 แต่ก็ไม่ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะเหตุผลว่าสภาพการศึกษาของไทยยังไม่พร้อมที่จะรับการศึกษาเรื่องเพศศึกษา (สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2501 อ้างใน ธีรวิวัฒน์ แสงฉาย, 2538:53-56)

ถัดมาอีก 20 ปี จึงมีการบรรจุเนื้อหาเรื่องเพศศึกษาอย่างเป็นทางการครั้งแรกไว้ใน พ.ศ. 2521 แต่เพราะเรื่องเพศยังถูกมองว่า เป็นเรื่องต้องห้ามที่จะนำมาสอนในโรงเรียน จึงเลี่ยงไปใช้คำอื่นๆ แทน เช่น ธรรมชาติแห่งชีวิต บุคคลและชีวิตครอบครัว ชีวิตและครอบครัวศึกษา เป็นต้น และบูรณาการเนื้อหาไว้ในวิชาต่างๆ เช่น วิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา ฯลฯ (ยุพา พูนคำ และกอบกาญจน์ มัทธโน, 2544) หลังจากนั้น กระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงหน่วยงานระดับกรมของกระทรวงเอง ก็ออกโรมาส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอน ‘เพศศึกษา’ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน อีกหลายระลอก ดังนี้ (นันทิยา สุคนธ์ปฏิภาค, 2552)

- ใน พ.ศ. 2525 สอดแทรก ‘เพศศึกษา’ ในหมวดวิชาสุขศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ ลูกเสือ อนุภาค หรือกิจกรรมแนะแนว และมีการอบรมครูผู้สอนเรื่องเพศศึกษา

- ใน พ.ศ. 2530 ร่วมมือกับสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย (สวท.) จัดทำหนังสือคู่มือการสอนเรื่องครอบครัวศึกษา และผลิตสื่อการเรียนการสอนเรื่องชีวิตครอบครัวศึกษา เพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนสังกัดของกรมสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

- ใน พ.ศ. 2543 ร่วมมือจากกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมอนามัย และกรมสุขภาพจิต จัดทำโครงสร้างหลักสูตรเพศศึกษา แต่เมื่อกระทรวงศึกษาธิการนำไปใช้จริง ก็เปลี่ยนชื่อหลักสูตรจากเพศศึกษา เป็น ‘ชีวิตและครอบครัวศึกษา’ นำไปบรรจุไว้ในวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา โดยจัดทำคู่มือชุด ‘แนวทางให้การศึกษาร่างชีวิตและครอบครัวศึกษา: ขอบข่ายสาระตามระดับชั้น’ ขึ้น และมีการประกาศใช้หลักสูตรนี้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2545

เอดส์กับเพศศึกษา เมื่อสถิติจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์รายใหม่ในต้นทศวรรษ 2540 ซ้ำว่าเพิ่มสูงขึ้นในกลุ่มอายุ 15-24 ปี โดยมีสาเหตุหลักมาจากการมีเซ็กซ์ที่ไม่ได้ป้องกัน (ชินุทัย กาญจนะจิตรา และคณะ, 2546: 62-65) ‘เพศศึกษา’ ก็ถูกเสนอให้เป็นอีกหนึ่งทางออกในการช่วยป้องกันปัญหานี้ ใน พ.ศ. 2554 กองทุนโลกด้านเอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย (Global Fund To Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria-GFATM) สนับสนุนให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมมือกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข จัดทำหนังสือ ‘แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษา’ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แบ่งออกเป็น 4 เล่ม ใช้เป็นคู่มือสำหรับครูผู้สอนนำไปบูรณาการเนื้อหาเพศศึกษาในสาระวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังจะปลูกฝังความเชื่อและทัศนคติที่เหมาะสมในเรื่องเพศให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมไทย

และเพื่อให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกัน ไม่เกิดปัญหาพฤติกรรมในเรื่องเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การมีค่านิยมที่ไม่เหมาะสมในเรื่องเพศ เป็นต้น หลังจากคู่มือดังกล่าวถูกนำไปทดลองใช้ และมีการปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็ถูกจัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2549 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2550)

ขณะที่ใน พ.ศ. 2546 กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ร่วมมือกับองค์การแพธ (PATH) ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนโลกฯ เช่นกัน จัดโครงการ ‘ก้าวอย่างเข้าใจ’ เพื่อส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาและป้องกันเอดส์ในกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษา มีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (1 ตุลาคม 2546 - 30 กันยายน 2551) มีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการ 699 แห่ง และโครงการนี้ยังคงดำเนินการต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (2554) เพื่อเผยแพร่เพศศึกษาในกลุ่มเยาวชนที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมในโรงเรียน¹³

นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2545 - 2546 สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร สนับสนุนให้สมาคมส่งเสริมสถานสภาพสตรีพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษา และจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาอย่างเป็นระบบ ให้แก่สถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ภายใต้หลักสูตรเสริมสร้างทักษะชีวิตและเพศศึกษาชื่อ ‘โลกหมุนได้ด้วยมือฉัน’ ซึ่งปรับมาจากหลักสูตร The World Starts With Me - WSWM ของ World Population Foundation ประเทศเนเธอร์แลนด์ ต่อมา กรุงเทพมหานครได้บรรจุหลักสูตรนี้ในแผนยุทธศาสตร์การปกป้องคุ้มครองเด็กในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และในปีการศึกษา 2550 ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ในโรงเรียนขยายโอกาสของกรุงเทพมหานคร เพิ่มจากเดิมอีก 14 แห่ง และมีแผนจะขยายให้ครอบคลุมทั้งหมดในปีต่อๆ ไป (ทิพวัลย์ มารศรี และ เมทินี พงษ์เวช ม.ป.ป. อ่างใน นันทิยา สุขนธปฏิบัติ, 2551)

น่าสังเกตว่า การสอนเพศศึกษาในระดับโรงเรียนสายสามัญทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเองก็ดี หรือหลักสูตรที่พัฒนาโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ยังคงใช้วิธีบูรณาการเนื้อหาไปในวิชาอื่น ๆ หรือจัดเป็นกิจกรรมต่างหากออกมา ไม่มีวิชาที่ถูกเรียกว่า ‘เพศศึกษา’ ให้นักเรียน ต้องเรียนหรือเลือกเรียน แต่ประการใด อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนการสอนที่กระทรวงศึกษาธิการจัดเองนั้น дукองค์การพัฒนาเอกชนวิพากษ์ว่า มิได้สอนสาระของเพศศึกษาอย่างที่ควรจะเป็น แต่เน้นไปที่เรื่องการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในวัยเจริญพันธุ์ และมุ่งควบคุม ‘กำหนด’ และคุม ‘กำเนิด’ ภายใต้กรอบ ‘วัฒนธรรมไทย’ และ ‘ศีลธรรมอันดีงาม’ ทำให้การเรียนการสอนมีแต่เนื้อหาที่มุ่ง ‘สั่งสอน’ และ ‘ห้ามปราม’ เนื่องจากความเชื่อว่า การสอนเพศศึกษาตรงไปตรงมา คือ ‘การชี้โพรงให้กระรอก’ หรือ ‘การสอนให้มีเพศสัมพันธ์’ (องค์การแพธ, 2550:9)

องค์กรพัฒนาเอกชนเชื่อว่า หลักการที่ควรนำมาสอนคือ **เพศศึกษารอบด้าน** แต่เพศศึกษาที่พัฒนาโดยหน่วยราชการไทยมักเน้น เพศศึกษาที่ห้ามการมีเพศสัมพันธ์จนกว่าจะแต่งงาน หรือก็คือ ห้ามการมีเซ็กส์นอกการแต่งงานนั่นเอง ซึ่งในที่นี้ขอเรียกว่า ‘เพศศึกษาแบบจารีต’ โดยองค์การแพธที่เป็นผู้นำในเรื่องนี้ได้เปรียบเทียบเนื้อหาการสอนของเพศศึกษาสองแบบตามตารางข้างล่างนี้

¹³ <http://www.thaipr.net/keywordnews.aspx?keyword= 'โครงการก้าวอย่างเข้าใจ'> [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2554]

ตาราง 1 เปรียบเทียบเนื้อหาของเพศศึกษาแบบจารีตและเพศศึกษารอบด้าน

เพศศึกษาแบบจารีต	เพศศึกษารอบด้าน
เพศสัมพันธ์ที่อยู่นอกการแต่งงานเป็นอันตรายต่อชีวิต จิตใจ และความผาสุกของสังคม	เรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมชาติ ความต้องการทางเพศเป็นเรื่องปกติ และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่มีสุขภาวะ
การละเว้นไม่มีเพศสัมพันธ์จนกว่าจะแต่งงาน คือพฤติกรรมทางเพศอย่างเดียวยที่เป็นที่ยอมรับ	การไม่มีเพศสัมพันธ์คือ วิธีที่ดีที่สุดต่อการป้องกันตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์รวมทั้งโรคเอดส์
ควรให้คุณค่าแก่สิ่งที่คุณต้องตั้งถาม ที่มีได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น สำหรับทุกคน	การให้คุณค่า และตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองให้คุณค่า ควบคู่ไปกับความเข้าใจว่าครอบครัวและชุมชนที่เราอยู่ให้คุณค่าต่อสิ่งนั้นอย่างไร
ตอกย้ำประเด็นการรักษาวรรณธรรม และผลร้ายต่างๆ ของการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่แต่งงาน	ให้สาระที่หลากหลายเกี่ยวกับเรื่องเพศ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการธรรมชาติในเรื่องเพศของมนุษย์ สัมพันธภาพทักษะส่วนบุคคล การแสดงออกในเรื่องเพศ
พยายามหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่องความสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง ความพึงใจในเพศรส การทำแท้ง และรสนิยมทางเพศแบบต่างๆ	ให้ข้อเท็จจริง ตรงไปตรงมาเกี่ยวกับเรื่องความสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง ความพึงใจในเพศรส การทำแท้ง และรสนิยมทางเพศแบบต่างๆ
ให้ข้อมูลเชิงตำหนิ ป้องปราม เพื่อมุ่งให้รักษาวรรณธรรม และไม่ส่งเสริมการแสดงออก หรือการแสดงความรู้สึกที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ	ให้ข้อมูลทางบวกเกี่ยวกับเรื่องเพศ การแสดงออกทางเพศ ควบคู่ไปกับผลดีของการรักษาวรรณธรรม
ไม่พยายามพูดถึงวิธีการคุมกำเนิดให้รู้ว่าจะปฏิบัติได้อย่างไร ยกเว้นเรื่องถุงยางและความไม่ปลอดภัยของถุงยาง	สอนให้รู้ว่าการใช้วิธีคุมกำเนิดสมัยใหม่สามารถป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ได้อย่างไร
ให้ข้อมูลโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ไม่ชัดเจน มักขยายความเรื่องการติดเชื้อเอดส์ด้วยข้อมูลที่เกินจริง และพยายามชักจูงว่าถ้ามีเพศสัมพันธ์โดยไม่แต่งงาน จะได้รับผลจากโรคร้ายเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้	ให้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ รวมทั้งการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่สามารถทำได้อย่างไรบ้าง
มักจะนำคำสอนมาใช้เป็นเครื่องตอกย้ำ จูงใจให้เชื่อถือและปฏิบัติ และสร้างความรู้สึกเป็นบาปผิด เมื่อไม่ปฏิบัติตาม	สอนให้ตระหนักว่า คำสอนและคุณค่าทางศาสนาที่บุคคลยึดถือจะมีส่วนกำหนดการดำเนินชีวิต และการแสดงออกทางเพศของบุคคลอย่างไร และให้โอกาสผู้เรียนได้สำรวจความคิด ความเชื่อของตน และครอบครัวต่อเรื่องนี้
หากเด็ก/วัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ มีเพียงหนทางเดียวคือต้องอุ้มครรภ์จนคลอดและต้องเลี้ยงดูบุตรหรือหาผู้อุปถัมภ์ทางเลือกของการทำแท้งเป็นบาปผิดร้ายแรง และยอมรับไม่ได้	เมื่อเด็ก/วัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม มีทางเลือกไม่ว่าจะเป็นการอุ้มครรภ์จนครบกำหนดคลอดและเลี้ยงดูทารก หรือเมื่อคลอดแล้วอาจหาทางผู้อุปถัมภ์ทารก หรืออาจยุติการตั้งครรภ์ด้วยการทำแท้งหากไม่พร้อมจริงๆ

ที่มา: ปรับจากสไลด์ 'เราสอนเพศศึกษาแบบไหน' ของโครงการก้าวอย่างเข้าใจ [hpc3.anamai.moph.go.th/hpc/activity/280653/4.ppt]

อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายและกระบวนการเรียนการสอนของเพศศึกษารอบด้าน จะเน้นการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การรับฟังผู้อื่น การไม่ตัดสินพฤติกรรม และไม่ตีตราเพศวิถีส่วนน้อย รวมถึงพยายามเน้นให้ ผู้เรียนได้ครบทั้งความรู้ ทักษะ และโอกาสในการฝึกฝนทักษะต่างๆ ก็ตาม แต่ วิจิตร ว่องวาริทิพย์ ในฐานะ ครูที่ได้นำกระบวนการเหล่านี้ไปใช้ก็สะท้อนปัญหาสำคัญ 3 ประการคือ (1) ครูต้องสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัย ในการเรียนรู้เรื่องเพศ (2) ครูต้องเปิดเผยและให้ข้อมูลครบถ้วนรอบด้าน และ (3) หลักสูตรต้องเน้น สัมฤทธิ์ผลในการถอดถอนมายาคติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถี เอชไอวี/เอดส์ และฉวยงาม โดยเฉพาะในประเด็น สุดท้าย วิจิตร พบว่า ‘เพศศึกษาทั้งกระบวนการ (หลักสูตร การอบรมครู การเรียนการสอนในชั้นเรียนเพศ ศึกษา) แทบไม่เคยได้ทำทนาย/ตั้งคำถามเอากับสถานะอันได้เปรียบและความไม่รับผิดชอบของคู่สัมพันธ์ เพศชาย’ (เน้นโดยผู้เขียน) (วิจิตร ว่องวาริทิพย์, 2554¹⁴)

นั่นคือ กระบวนการเรียนการสอนของเพศศึกษารอบด้าน ก็ยังคงถูกครอบงำด้วยมายาคติต่างๆ ที่เกี่ยวกับเพศวิถี เช่น ผู้หญิงดีกับการเป็นแม่ที่ดี ผู้หญิงดีกับการไม่ควรรู้เรื่องเพศ เน้นความรักความสัมพันธ์ของ รักต่างเพศ ไม่มีภาพของความเป็นพ่อ (fatherhood) ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตร และอื่นๆ อีกมากมาย

3.1 การควบคุมเรื่องเพศวิถีในสังคมไทย

ในการพิจารณาว่าสังคมไทยมีวิธีการควบคุมเรื่องเพศวิถีอย่างไร เราสามารถวิเคราะห์ผ่านคำสอนที่เป็นข้อห้ามปฏิบัติและข้อสนับสนุนให้ทำโน่นทำนี่เรื่องเพศ หรือคือ don't and do ในภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างที่ได้มาจากการที่ผู้เขียนทดลองนำเรื่องนี้แลกเปลี่ยนความเห็นกับคนทำงานในสถานศึกษาเรื่องเพศศึกษา และผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2550 โดยให้ช่วยกันคิดว่า มีเรื่องเพศอะไรบ้างที่สังคมบอกว่า “จงทำ” และ “อย่าทำ” ซึ่งได้ข้อห้ามและข้อสนับสนุนมากกว่า 100 ข้อ ในที่นี้ยกมาเพียงอย่างละ 10 ตัวอย่าง ดังนี้

จงทำ (do) รักนวลสงวนตัว รักเดียวใจเดียว อดเปรี้ยวไว้กินหวาน มี sex เมื่อพร้อม ทำตัวให้เรียบร้อย แต่งตัวมิดชิด แต่งตัวให้ตรงเพศ เข้าตามตรอกออกตามประตู เรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัว จงพูดคุยกับเพศตรงข้ามในที่เปิดเผย

อย่าทำ (don't) อย่ารักในวัยเรียน อย่ามีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร อย่ามีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อย่าหมกมุ่นในเรื่องเพศ อย่าแสดงออกว่ามีความต้องการทางเพศ อย่าชิงสุกก่อนห่าม อย่าให้ใครถูกเนื้อต้องตัว อย่าพูดคุยเรื่องเพศ เด็กไม่ควรรู้เรื่องเพศ อย่ามีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน

ตัวอย่างทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงภาคปฏิบัติการของคำสอนต่างๆ ที่ควบคุมเรื่องเพศ โดยใช้อำนาจทางวัฒนธรรมเป็นกลไกควบคุมผ่านความคิดเชิงจารีต ประเพณี หรือชุดความคิดต่างๆ ที่ส่งผ่านวาทกรรมหลากหลายแบบ หลากหลายช่องทาง และ **สร้างวัฒนธรรมทางเพศสองมาตรฐาน** ขึ้นมา นั่นคือ การใช้ความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมต่อเรื่องเพศวิถีต่างชุดกันในการสั่งสอนผู้หญิงกับผู้ชาย โดยผู้ชายจะได้รับการปลูกฝังเรื่องเพศแบบหนึ่ง และผู้หญิงจะถูกปลูกฝังอีกแบบหนึ่ง

¹⁴ ไม่สามารถอ้างเลขหน้าได้ เพราะบทความอยู่ระหว่างจัดพิมพ์ในวารสารจุดยืน ของศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สังคมไทยขัดเกลาผู้ชายว่า ควรจะมีประสบการณ์เรื่องเพศก่อนการแต่งงาน การสะสมประสบการณ์แบบที่เรียกกันว่า ‘พันธู์หญิง’ ได้รับการยอมรับเป็นบรรทัดฐานในกลุ่มผู้ชาย ดังนั้น ชายไทยแท้ในกรอบเพศภาวะที่ว่านี้จึง ‘ต้องเป็นผู้ชายที่เจนโลกโลเกีย มีทั้งทักษะและความรู้ ที่อาจสั่งสมได้จากเพศสัมพันธ์ชั่วคราวชั่วคราวจากการซื้อประเวณี และจากผู้หญิงสาวที่ “ไม่รักนวลสงวนตัว” การเป็นชายแต่ขาดประสบการณ์เรื่องเพศก็เป็นเหมือนกับอัศวินที่มีอาวุธเป็นเพียงดาบดัวนที่ขาดการลับคม’ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปริศรา แซ่ก้วย, 2551:83)

สำหรับผู้หญิงไทยควรต้อง “รักนวลสงวนตัว” ไม่มีเซ็กส์ก่อนการแต่งงาน สิ่งที่สังคมไทยต้องการในเชิงอุดมคติ ก็คือ ‘การผลิตมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงไทยที่ดี เพื่อเป็น “กุลสตรี” มีคุณสมบัติเป็นแม่บ้านแม่เรือนอย่างสมบูรณ์ สามารถทำหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัว ตั้งแต่พ่อ แม่ สามี ลูก และพี่น้องให้ได้สุขภาพสบายใจ และไม่รู้ว่าเสียเรื่องเพศ’ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปริศรา แซ่ก้วย, 2551: 82)

เท่ากับว่า วัฒนธรรมทางเพศของไทยหล่อเลี้ยงการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสของผู้ชาย ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลยจากอดีตถึงปัจจุบัน ขณะที่ผู้หญิงถูกสอนให้ไม่ควรสนใจเรื่องเพศ จนถึงทำให้กลัวเรื่องเพศ ส่งผลให้ขาดภูมิคุ้มกันในการสร้างความสัมพันธ์เชิงพิศวาสกับเพศตรงข้าม การขัดเกลาหลอมสร้างชายไทยและหญิงไทยด้วยอุดมคติข้างต้นนี้ จึงเป็นการเรียนรู้หล่อหลอมและขัดเกลาให้เพศชายทำร้ายเพศหญิงอย่างไม่รู้ตัว และเป็นกระบวนการที่มุ่งควบคุมเพศวิถีของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

ข้อสรุปข้างต้นนี้ ยืนยันได้จากผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น ที่ระบุว่า ลูกผู้หญิงจะถูกพ่อแม่ขัดเกลาให้รับรู้และเกรงกลัวอำนาจทางเพศของผู้ชาย ผู้หญิงเกิดความรู้สึกด้อยกว่าผู้ชายในเรื่อง ความสัมพันธ์ทางเพศ รวมถึงเกิดความรู้สึกว่าตัวเองไม่สามารถปกป้องคุ้มครองตัวเองในเรื่องเพศได้ (นิมิต มั่งมีทรัพย์, 2542)

แต่พลังอำนาจของวาทกรรมเชิงจารีตนี้ก็อ่อนกำลังลงทุกวัน ดังที่กล่าวในข้างต้นแล้วว่า การมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนหนุ่มสาวก่อนการแต่งงาน ได้กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ของคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ในยุคนี้ไปแล้ว สะท้อนว่า ทศนคติที่ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรก เป็นเรื่องไม่ควรพูด และไม่ควรรู้ก่อนการแต่งงาน ก็ไม่เป็นจริงนักในปัจจุบัน (2554) **ปรากฏการณ์ที่วันนี้ทำให้เยาวชนยุคปัจจุบันเหมือนเดินทางอยู่ระหว่างโลกสองโลก** คือ โลกที่ยังสอนเรื่องเพศแบบจารีต และโลกที่สัมผัสจากเพื่อนฝูง จากการโฆษณาและสื่อบันเทิงเรีงมย์ ที่เร่งกระตุ้นให้แสดงและเสพเรื่องเพศ ไม่ว่าจะเป็นการปรุงแต่งเนื้อตัว จริตกิริยา และทักษะในเรื่องเพศอย่างเต็มที่ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปริศรา แซ่ก้วย, 2551:89)

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ถูกเขียนทำงานและเคลื่อนไหวเรื่องสุขภาวะทางเพศมากกว่า 20 ปี ก็ได้ข้อสรุปว่า การควบคุมเพศวิถีอย่างเข้มข้นต่อผู้หญิงในสังคมไทย ยังคงมีบางมิติที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยอย่างน้อยก็ในรอบครึ่งศตวรรษนี้ ปรากฏการณ์รูปธรรมที่จะขอยกมาอย่างสังเขป ณ ที่นี้ มีสองเรื่องคือ ความรุนแรงทางเพศ และการทำแท้ง

3.2 ผู้หญิงยังเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศที่ไม่เปลี่ยนแปลง

จากแหล่งข้อมูลสำคัญสามแหล่ง ที่ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ความรุนแรงทางเพศในสังคมไทย คือ **หนึ่ง** จากฐานข้อมูลข่าวและบทความเรื่องเพศในประเทศไทยในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2541-2550) รวม 17,529 ชิ้น

(กุลภา, 2551) **สอง** ขนาดของความรุนแรงทางเพศที่ชี้จากรายงานวิจัย ได้แก่ *เรื่องเซ็กส์ครั้งแรกกับความรุนแรงทางเพศ* (กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ, 2551) และ *ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่* (กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ, 2546) และ **สาม** จากสถิติความรุนแรงทางเพศจากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ จำนวนคดีอาชญากรรมทางเพศ จำนวนเยาวชนที่กระทำความผิดละเมิดทางเพศ และจำนวนผู้หญิงและเด็กที่มารับบริการจากศูนย์พึ่งได้ในโรงพยาบาลของรัฐทั่วประเทศ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2552) สรุปสถานการณ์ภาพรวมได้ว่า

ข่าวเรื่องความรุนแรงทางเพศถูกตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวัน โดยข่าวข่มขืนมีสัดส่วนสูงสุด คือ สูงถึงร้อยละ 38 และข่าวการกระทำรุนแรงทางเพศในประเด็นอื่นๆ (การค้าประเวณี การลวนลามทางเพศ การตัดอวัยวะเพศ ทักสินคิและความเชื่อ การทำร้ายหรือการฆ่ากันตายเพราะความหึงหวง) ตามมาเป็นลำดับสองคือร้อยละ 26 ซึ่งรวมกันแล้วข่าวและบทความเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศมีสัดส่วนสูงถึงเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64) ของจำนวนข่าวทั้งหมด

โดยพบจำนวนผู้ถูกระทำรุนแรงทางเพศเพิ่มขึ้นทุกปี เกือบทั้งหมดเป็นการกระทำของผู้ชายที่ละเมิดทางเพศต่อผู้หญิง (ร้อยละ 98.3) ที่เหลือเป็นการกระทำระหว่างชายต่อชาย (ร้อยละ 1.5) และหญิงกระทำต่อชาย (ร้อยละ 0.3) ผู้กระทำส่วนใหญ่เป็นคนสนิท หรือคุ้นเคย จำนวนหนึ่งคือมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับผู้ถูกระทำ ที่สำคัญคือ *เด็กผู้หญิงอายุต่ำกว่า 15 ปีเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดในบรรดาผู้ถูกละเมิดทางเพศ* ขณะที่ผู้กระทำการละเมิดทางเพศก็มีอายุน้อยลงเรื่อยๆ

ดังกล่าวแล้วว่า ฐานข้อมูลเรื่องเพศจากข่าวสื่อสิ่งพิมพ์ มีการตีพิมพ์ข่าวความรุนแรงทางเพศเฉลี่ยวันละ 3 ข่าว โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 64 จากข่าวเรื่องเพศทั้งหมด ในทางตรงข้ามสัดส่วนของหนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศในห้องสมุดมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ 5 แห่ง มีอยู่เพียงร้อยละ 8 เท่านั้น (ตาราง 2) โดยส่วนใหญ่เป็นงานที่ผลิตในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา โดยจำนวนหนังสือและรายงานวิจัยทั้งหมดนี้ไม่มีตำราเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงทางเพศเลยสักเล่มเดียว ซึ่งชี้ถึงความขาดแคลนองค์ความรู้ด้านนี้ในสังคมไทยอย่างยิ่ง

**ตาราง 2 แสดงการกระจายร้อยละของหัวข้อในฐานข้อมูลเรื่องเพศ
เปรียบเทียบระหว่างฐานข้อมูลฯ ในส่วนที่เป็นหนังสือและข่าว**

กลุ่มคำสำคัญที่จัดเก็บ	ฐานข้อมูลฯ ส่วนหนังสือ และวิทยานิพนธ์	ฐานข้อมูลฯ ข่าว
อนามัยเจริญพันธุ์	63	17
ความรุนแรงทางเพศ	8	64
การเรียนรู้เรื่องเพศ	16	9
ความหลากหลายทางเพศ	5	7
เพศภาวะ	4	2
หัวข้ออื่นๆ	4	1
รวม: ร้อยละ จำนวน	100 3,367	100 17,529

ที่มา: กุลภา วจนสาระ, 2551, ตาราง 3, หน้า 72.

ที่สำคัญคือ มุมมองของสังคมไทยยังคงมีอคติต่อผู้หญิงที่ถูกละเมิดไม่เปลี่ยนแปลง ได้แก่ ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีส่วนทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น ขณะที่ผู้หญิงเองที่เป็นผู้ถูกระงับก็มักกล่โทษตนเองและรู้สึกว่าเป็นตัวเองผิดและสกรปรก หรือความเชื่อที่ว่าความรุนแรงทางเพศต้องมากับบาดแผลและร่องรอยการต่อสู้ เพราะสังคมไทยยังขาดความเข้าใจถึง รากเหง้าของการละเมิดทางเพศว่า มาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้กระทำกับผู้ถูกระงับ หรือความคิดที่ว่าผู้กระทำรุนแรงทางเพศมักเป็นคนผิดปกติ คนจน หรือคนติดยา เป็นต้น อคติต่างๆ เหล่านี้ยังฝังอยู่กระบวนกรยุติธรรมด้วย ทั้งในเชิงตัวบทกฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่างๆ และทัศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นความรุนแรงทางเพศ ทั้งหมดนี้จึงทำให้ผู้ถูกละเมิดจำนวนมากไม่ได้แจ้งความต่อตำรวจ จำนวนคดีอาชญากรรมทางเพศปีละห้าพันกว่าคดี จึงเป็นเพียงยอดของปลายภูเขาน้ำแข็งเท่านั้น

3.3 ผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อมยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทำแท้งที่ปลอดภัยได้

จนถึงทุกวันนี้ก็ยังมีผู้หญิงที่บาดเจ็บ พิการ หรือเสียชีวิตจากการทำแท้งที่ไม่ปลอดภัยในทุกจังหวัดของประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่เทคโนโลยีที่ใช้เพื่อยุติการตั้งครรภ์ ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและก้าวหน้ามากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา จนเกิดเครื่องมือหรือตัวยาใหม่ๆ ที่ใช้ง่าย ปลอดภัย ราคาถูก และมีประสิทธิภาพในการยุติการตั้งครรภ์สูงถึงร้อยละ 95-99 ได้แก่ เครื่องดูดมดืออือ (Manual Vacuum Aspirator-MVA) ซึ่งผู้ให้บริการไม่จำเป็นต้องเป็นสูตินรีแพทย์ แพทย์ทั่วไป หรือพยาบาลก็สามารถทำได้ และการยุติการตั้งครรภ์โดยใช้ยา (Medical Termination-MTOP) ซึ่งผู้หญิงสามารถใช้เองได้ หากสามารถเข้าถึงยาได้ (กำหนดจากรัฐธรรมนูญ, 2554) แต่ประเทศไทยยังห้ามการนำเข้ยาเหล่านี้ นอกจากเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น

เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการทำแท้งยังเป็นสิ่งผิดกฎหมายในบ้านเรา กฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 302-305 บังคับใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 หรือ 54 ปีมาแล้ว โดย 3 มาตราแรก (มาตรา 301-303) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับโทษของการทำแท้ง ไม่ว่าจะผู้หญิงที่ท้องแล้วทำแท้งด้วยตนเอง หรือยอมให้ผู้อื่นทำแท้งให้ มาตรา 304 เป็นเรื่องความพยายามจะทำแท้งแล้วทำไม่สำเร็จ ไม่ว่าจะหญิงจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม การกระทำนั้นก็ไม่มีความผิด

ส่วนมาตรา 305 เป็นข้อยกเว้นว่า ถ้าการทำแท้งนั้นเป็นการกระทำของนายแพทย์ โดยผู้หญิงยินยอมบนความจำเป็น “ต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิงนั้น หรือ หญิงมีครรภ์เนื่องจากการกระทำผิดทางอาญา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 276 มาตรา 277 มาตรา 282 มาตรา 283 หรือมาตรา 284 ผู้กระทำไม่มีความผิด”

ตลอดระยะเวลากว่า 54 ปีที่มีการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ และมีการปราบปรามจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายอยู่ตลอด แต่ปรากฏว่ามีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลเป็นจำนวนน้อยมาก นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ (2537: 21-42) ตั้งข้อสังเกตว่า เงื่อนไขที่ระบุไว้ในมาตรา 305 ซึ่งเปิดให้แพทย์ทำแท้งให้แก่ผู้หญิงได้ถ้าตั้งครรภ์แล้วเกิดปัญหาสุขภาพ หรือเพราะถูกข่มขืนนั้น ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่มีปัญหาอย่างมากในการตีความและการปฏิบัติ ดังนั้นแพทย์ส่วนใหญ่จึงปฏิเสธที่จะทำแท้ง หรือถ้าทำก็จะตีความกฎหมายอย่างแคบที่สุด เพื่อไม่ให้ตนเองถูกตั้งข้อกล่าวหา

สถิติจากกระทรวงสาธารณสุขชี้ว่า การมีกฎหมายห้ามทำแท้งไม่ช่วยให้การลักลอบทำแท้งลดลง เพราะยังมีผู้ป่วยด้วยภาวะแทรกซ้อนจากการทำแท้งที่ผิดกฎหมาย เข้ารักษาตัวตามสถานพยาบาลของรัฐทั่วประเทศ

เป็นจำนวนหลายหมื่นคนต่อปี ดังผลการสำรวจสถานการณ์การทำแท้งในประเทศไทย พ.ศ. 2542 จากผู้ป่วย
แท้งทั่วประเทศจำนวน 45,990 คน ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่า อัตราตายของผู้หญิงจาก
การทำแท้งสูงถึง 300 ต่อแสน ขณะที่อัตราตายของผู้หญิงที่ตั้งครรภ์แล้วคลอดทารกมีชีพมีเพียง 20 ต่อแสน
เท่านั้น จนแม้แต่แพทย์เองยังยอมรับว่า **อันตรายจากการทำแท้งที่ไม่ได้มาตรฐานนั้นเป็นปัญหาสาธารณสุข
ลำดับต้นของประเทศมาโดยตลอด** (Boonthai, et al., 2003)

สถานการณ์ที่ดำรงอยู่ต่อเนื่องไม่เปลี่ยนแปลงเลยนี้เป็นเรื่องน่าเศร้า เพราะขณะที่ประเทศไทยประสบ
ความสำเร็จเป็นที่ยอมรับทั่วโลกในงานวางแผนครอบครัว และอนามัยการเจริญพันธุ์ แต่เรายังคงปล่อยให้
ผู้หญิงไทยต้องล้มตายและพิการจากปัญหาทางสุขภาพที่รักษาได้ง่ายๆ นี้ต่อไป เป็นที่มาของคำถามสำคัญ
สองข้อที่เป็นคนละด้านของเหรียญเดียวกัน คือ **หนึ่ง เหตุใดสังคมไทยไม่เห็นชีวิตของผู้หญิงเหล่านี้
มีคุณค่าพอที่จะได้รับการดูแลรักษา? และ สอง ทำไมการตายและบาดเจ็บของผู้หญิงจากการทำแท้ง
ที่ไม่ปลอดภัย จึงยังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่แก้ไขไม่สำเร็จ ?**

สถานการณ์ข้างต้นนี้สะท้อนอะไรบ้าง? (กฤตยา อาชวนิจกุล และนภภรณ์ หะวานานท์, 2537)

- (1) สะท้อนความล้มเหลวของสังคมไทย ในการปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชาย
กับผู้หญิงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง
- (2) สะท้อนความไร้ประสิทธิภาพในการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่ประชาชนทุกกลุ่มวัย
- (3) สะท้อนความล้มเหลวของการให้บริการคุมกำเนิดที่ไม่สามารถบริการได้อย่างทั่วถึงในทุกกลุ่ม
- (4) สะท้อนความอยู่ดีมีสุขของสังคม ที่สร้างเงื่อนไขทำให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นผู้รับผิดชอบและ
แบกผลลัพธ์ต่างๆ ที่เป็นความเจ็บปวดทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อันสืบเนื่องมาจากการตั้งครุฑ
ไม่พร้อม โดยปราศจากการช่วยเหลือและสนับสนุนจากสังคมอย่างเป็นระบบ และยังถูกนิยามตามกฎหมายว่า
เป็นผู้ประกอบอาชญากรรมอีกด้วย

4. วิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับเพศวิถีที่ (ไม่) เปลี่ยนไป

บริบทที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเรื่องเพศวิถีในสังคมไทย น่าจะมาจากการเปลี่ยนแปลงสามเรื่อง คือ

(1) **เสรีภาพทางการเมืองนำมาสู่เสรีภาพเพศวิถี** กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้น
ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่สามารถ
ขับไล่ผู้นำเผด็จการทางทหารออกจากประเทศไปได้ และเปิดบรรยากาศของเสรีภาพในการแสดงออกของ
ประชาชนกลุ่มต่างๆ หลังถูกปิดกั้นมานานมากกว่า 10 ปี ถ้าพูดภาษา postmodernism ก็คือเรื่องที่เคย
ถูกกดทับไว้ ถูกเบียดทับไว้ ก็ค่อยๆ เผยตัวมันออกมา

หลังปี 2516 ได้เกิดการเคลื่อนไหวจากประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่เห็นชัดเจนคือ ผู้ใช้แรงงานออกมา
เคลื่อนไหวขอเพิ่มค่าแรงที่ถูกกดตลอดมาในยุครัฐบาลเผด็จการทหาร มีการประท้วงที่เรียกกันว่าประท้วง
รายวันเกิดขึ้นบ่อยครั้งมาก เกิดขบวนการชาวไร่ชาวนาเรียกร้องการปฏิรูปที่ดิน และขอขึ้นราคาพืชผลการเกษตร
หลังจากนั้นมีการจัดตั้งสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย และเกิดหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารที่

ออกใหม่ที่สนใจปัญหาสังคม หรือที่เรียกกันว่า 'hard news' มากขึ้น รวมถึงการเกิดโครงการประชาธิปไตย ชุมนบท และการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

เรื่องเพศวิถีที่มีข้อโต้แย้งในหนังสือพิมพ์ชัดเจนก็คือเรื่องการทำแท้ง ดังตัวอย่างข่าวที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2517 - 2518 ดังต่อไปนี้ (ริงสรรค์, 2523:55) 'แพทย์ 14 ประเทศว่าควรเลิกกฎหมายทำแท้ง' (ประชาธิปไตย 4 กุมภาพันธ์, 2517) ; 'ร.ม.ต. อุคม เห็นควรแก้กฎหมายห้ามทำแท้ง' (ประชาธิปไตย, 8 กุมภาพันธ์ 2517) ; สรรใจ แสงวิเชียร 'การทำแท้งเสรี' (สยามรัฐ 27 กุมภาพันธ์, 2517) ; สมมาตร แก้วโรจน์ 'การทำแท้งควรแก้ที่ปลายเหตุหรือ' (สยามรัฐ 26 สิงหาคม, 2516) ; จันอับ 'อันตรายจากการทำแท้ง' (สยามรัฐ 30 กันยายน, 2518) ; สันติภาพ ไชยวงศ์เกียรติ 'เมืองไทยควรออกกฎหมายการทำแท้งได้แล้ว' (ประชาชาติ 6 มกราคม, 2518)

ขณะเดียวกันเยาวชนในช่วงนี้และคนที่เกิดหลัง 14 ต.ค. ล้วนเติบโตมากับบรรยากาศทางการเมืองที่คนหนุ่มสาวในมหาวิทยาลัย และในระดับโรงเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ต่างออกมาทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อผู้อื่น การเรียนรู้เรื่องเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ กระจายไปอย่างรวดเร็ว และหนึ่งในนั้นคือเรื่องเพศวิถี แม้อีก 3 ปีต่อมาจะเกิดรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 หลังเหตุการณ์สังหารนักศึกษาอย่างป่าเถื่อนทั้งในและนอกรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่รัฐประหารครั้งนี้ก็ไม่สามารถสกัดกั้นวิถึวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เติบโตให้แคระแกร็นได้ เพราะเมื่อปัจเจกตื่นรู้ เข้าใจสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองแล้ว ความตื่นรู้ก็มีโอกาสที่จะคงอยู่ตลอดไป

(2) การระบาดของเอชไอวี/เอดส์และการเติบโตของภาคประชาสังคม (ประมาณหลัง พ.ศ. 2530)

เป็นจุดเปลี่ยนเรื่องเพศวิถีที่สำคัญเช่นกัน เพราะการระบาดของเอดส์ในประเทศไทยที่มีสถิติชี้ชัดว่า มีสาเหตุหลักมาจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย ทำให้มีเม็ดเงินมาสนับสนุนการวิจัยเรื่องเพศมากขึ้นมาก ก่อนหน้านั้นไม่เคยมีงานวิจัยสำรวจระดับชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ก็เกิดมีขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2533 จนมีรายงานออกมาชื่อ '*Thai Sexual Behavior and Risk of HIV Infection: A Report of the 1990 Survey of Partner Relations and Risk of HIV Infection*' (Sittitrai, et al., 1992)

ประกอบกับในช่วงใกล้เคียงกันนี้ มีนักเรียนนักศึกษาที่เข้าป่า ไปร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เริ่มทยอยเดินทางออกจากป่า คนกลุ่มนี้จำนวนมากได้หันมาทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) กล่าวได้ว่างานภาคประชาสังคมในประเทศไทยเติบโตขึ้นมากหลังจากที่คนออกจากป่า เพราะทางเลือกหนึ่งของคนหนุ่มสาวกลุ่มนี้ที่ยังต้องการงานเพื่อสังคมต่อไปในความเชื่อของตัวเอง ก็คือการเข้าร่วมงานกับองค์กรในภาคประชาสังคม

อพช. ได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเรื่องสาธารณะที่สำคัญตั้งแต่ในยุคนี้เป็นต้นมา หนึ่งในประเด็นที่ขับเคลื่อนคือเรื่องเพศวิถีที่เริ่มจากงานเอดส์ และเกิดการปรากฏตัวของเกย์และกะเทยที่ทำงานด้านเอดส์ และเรียกร้องสิทธิของผู้ติดเชื้อ ขณะทำงานเกี่ยวกับสิทธิผู้หญิงและสิทธิเด็กก็เติบโตชัดเจนอย่างรวดเร็ว ได้แก่การเคลื่อนไหวเพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ซึ่งอพช.ด้านผู้หญิงและด้านเด็ก ได้ร่วมกันทำงานเป็นเครือข่ายตั้งแต่ช่วงนั้นจนถึงปัจจุบัน และคณะทำงานเพื่อยุติการเอาเปรียบเด็กทางเพศ (พปพ.) ที่มุ่งทำงานเรื่องยุติปัญหาโสเภณีเด็กในช่วงปี พ.ศ. 2533 - 2536 รวมถึงการเกิดขององค์กรที่ทำงานด้านสิทธิของคนรักเพศเดียวกันองค์กรแรกในประเทศไทย คือ อัจฉารีย์ ที่ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2529 แต่มามีชื่อกลุ่ม ใน พ.ศ. 2531 (กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรมวรรณ, 2545)

(3) การเติบโตของยุคไอทีและสื่อสารสนเทศ การเกิดขึ้นของสื่อสมัยใหม่ประมาณปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต และเครือข่ายสังคมบนพื้นที่ไซเบอร์ โทรศัพท์มือถือ ไอโฟน และไอแพด คือ การเปิดพื้นที่ใหม่อีกพื้นที่หนึ่งในการเรียนรู้เรื่องเพศ ซึ่งต่างจากบริบทข้างต้น คือมีลักษณะเป็นเรื่องของปัจเจกมากขึ้น เพราะสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเลือกที่จะเข้าถึงเรื่องเพศแบบใดก็ได้ นานเท่าไรก็ได้ ตามที่ตนเองต้องการ ยกเว้นเยาวชนวัยเรียนที่อาจถูกควบคุมเวลาจากผู้ปกครองบ้าง

ไอทีคือลมหายใจใหม่ที่ขาดไม่ได้ของเยาวชนและคนที่ติดสื่อบนพื้นที่ไซเบอร์ เดิมวัยรุ่นไทยสามารถเข้าถึงและเรียนรู้เรื่องเพศจาก 3 ช่องทางหลัก คือ จากเพื่อน จากการอ่านหนังสือ และจากการดูวิดีโอทัศน์ โดยวัยรุ่นมักอ่านหนังสือหรือดูหนังไปแล้วก็คุยกับเพื่อน ‘อินเทอร์เน็ต’ คือ ช่องทางเรียนรู้เรื่องเพศที่สำคัญในปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าน่าจะมาแรงแซงหน้าช่องทางอื่นๆ เพราะมาพร้อมกับรูป เสียง ท่าทาง และการสนทนาได้ในเวลาเดียวกัน ผู้เขียนสันนิษฐานว่า คนที่เติบโตมากับสังคมไซเบอร์นี้ น่าจะมีวิถีทางเพศแตกต่างไปจากคนรุ่นก่อนหน้าอย่างชัดเจน แต่จะแตกต่างอย่างไร ในด้านไหน ด้วยเหตุอะไร น่าจะมีการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต

ควรกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า บริบทข้างต้นนี้ยังนำกระแสสิทธิมนุษยชนเข้ามาพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เพราะเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นกระแสของโลกาภิวัตน์ที่ประเทศไทยไม่สามารถจะปฏิเสธได้ ดังกล่าวแล้วว่า เสรีภาพทางการเมืองก็คือเสรีภาพและสิทธิทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะมีชีวิตที่ปลอดภัยทางเพศ หรือปลอดภัยความรุนแรงทางเพศทุกรูปแบบ ซึ่งในภาคปฏิบัติแล้วก็รวมทุกเรื่องเกี่ยวกับเพศวิถีเข้ามา ไม่ว่าจะเป็น การแต่งงาน การมีลูก การหย่า การทำแท้ง การรักเพศเดียวกัน การอยู่เป็นโสด และเรื่องเพศอื่นๆ อีกมากมาย

5. สรุป

วิถีทางเพศของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงที่บรรยายมาทั้งหมดนี้ มีทั้งที่เป็นเรื่องด้านบวกและด้านลบ ผู้เขียนเป็นหนึ่งในฟันเฟืองที่ทำงานขับเคลื่อนเรื่องเพศวิถี เพศภาวะ และสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ มานานหลายสิบปี ปัจจุบันได้เข้าร่วมกระแสสร้างสังคมที่มีสุขภาวะทางเพศ และอยากชักชวนผู้อ่านได้เข้าร่วมด้วย เพื่อช่วยกันผลักดันให้เกิด...

- (1) รัฐบาลที่ตระหนักว่าสุขภาวะทางเพศเป็นสิทธิพื้นฐาน
- (2) นโยบายและกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิทางเพศ
- (3) การให้การศึกษารองรับที่ครอบคลุมตลอดช่วงอายุ
- (4) โครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อการให้บริการอนามัยเจริญพันธุ์และสุขภาวะทางเพศที่ละเอียดย่อมและเป็นมิตร
- (5) การวิจัยและระบบเฝ้าระวังสุขภาวะทางเพศที่รอบด้าน
- (6) สังคมที่ให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางเพศ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2537). จับตาสถานการณ์การค้าเด็กหญิงในรอบสิบปี ในยุคนโยบายยุติปัญหาโสเภณีเด็กขึ้นหิ้งรัฐไท. ใน จรรยา เศรษฐบุตร และสุภาณี เวชพงศา (บรรณาธิการ), *NICS เขตปลอดโสเภณี ?* (หน้า 229-267). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2541). *จำนวนโสเภณีเด็กในประเทศไทยมีเท่าไรกันแน่ ?* เอกสารประกอบการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนโสเภณีเด็กในประเทศไทย จัดโดย กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ณ ห้องประชุมชั้น 6 โรงพยาบาลบาราศนราดูร, นนทบุรี, วันที่ 27 กรกฎาคม 2541.
- กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ). (2552). *ถึงเวลาต้องเข้าใจและแก้ไข... ความรุนแรงทางเพศ เอดส์ และท้องไม่พร้อม*. กรุงเทพมหานคร: แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ และสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และนาถภรณ์ หะวานนท์ (บรรณาธิการ). (2537). *ทิศทางใหม่ของการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา*. รายงานจากการถอดเทปการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ทิศทางใหม่ของการวางแผนครอบครัวและเพศศึกษา เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการประชุมระดับชาติเรื่อง “การตั้งครมใหม่ฟังประสงค์: ประเด็นท้าทายการให้บริการทางด้านสาธารณสุขของรัฐ” จัดโดย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ณ โรงแรมปริ้นซ์พาลเลส, กรุงเทพมหานคร, วันที่ 7 ธันวาคม 2537.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง. (2540). *เส้นทางแรงงานหญิงจากประเทศเพื่อนบ้านสู่ธุรกิจบริการทางเพศในประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรวรรณ. (2545). ขบวนการทางสังคมบนมติการเมืองเรื่องเพศและร่างกายผู้หญิง. ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, *วิถีชีวิต วิถีผู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย* (หน้า 34-129). เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุ๊ก.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา, วาสนา อิ่มเอม, และอุษา เลิศศรีสันต์. (2546). *ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรวรรณ. 2550. *วิเคราะห์วิถีชีวิตวิทยาในงานวิจัยเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีกับเอดส์ศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสิรา แซ่ก้วย. (2551). การควบคุมเรื่องเซ็กส์กับเพศวิถีที่เปลี่ยนไป. ใน กฤตยา อาชวนิจกุล และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2551: มติ ‘เพศ’ ในประชากรและสังคม* (หน้า 80-95). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา, และวาสนา อิ่มเอม. (2551). เซ็กส์ครั้งแรกของคนไทย... ต้องการหรือถูกบังคับ คุณนอนใคร และใช้ถุงยางหรือไม่? ใน กฤตยา อาชวนิจกุล และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2551: มติ ‘เพศ’ ในประชากรและสังคม* (หน้า 30-46). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- กุลภา วนนสาระ. (2551). *มี ‘เรื่อง’ เพศแบบไหนในห้องสมุดและในข่าว*. กรุงเทพมหานคร: แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.).
- กำแหง จาตุรจินดา. (2554). *การแท้งที่ไม่ปลอดภัย ใครรับผิดชอบ?* เอกสารประกอบการกรออบรมเรื่อง ‘การป้องกันการแท้งที่ไม่ปลอดภัย’ จัดโดย มูลนิธิเพื่อสุขภาพและอนามัยการเจริญพันธุ์ของสตรี (แห่งประเทศไทย) ร่วมกับสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย, ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย และคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี, โรงแรมเซ็นจูรี่ปาร์ค, กรุงเทพมหานคร, วันที่ 16-18 มีนาคม 2554.
- จิตติมา ภาณุเดชะ. (2551). 11 ปีแห่งความเคลื่อนไหวของความหลากหลายทางเพศ (2540-2550). ใน กุลภา วนนสาระ (ผู้เขียน), *มี ‘เรื่อง’ เพศแบบไหนในห้องสมุดและในข่าว* (หน้า 92-98). กรุงเทพมหานคร: แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ มูลนิธิสร้างความสำเร็จเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.).
- เจมส์กัตต์ ปันทอง. (2550). *มองพัฒนาการสังคมไทย ผ่านประเด็น “อัตลักษณ์ทางเพศ” ผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2554, จาก ผู้จัดการออนไลน์: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9500000076558>.
- จันทร์จิรา บุญประเสริฐ. (2554). *ชีวิตที่ถูกละเมิด: เรื่องเล่ากะเทย ทอม ดี หญิงรักหญิง ชายรักชาย และกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร และสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย.

- ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา, ชาย โพธิ์ลีตา, กฤตยา อาชวนิจกุล, และวาสนา อิมเอม. (2546). วิทยุกับหญิงงามและภัยเอคส์. ใน *สุขภาพคนไทย 2546* (หน้า 62-65). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทิพวัลย์ มารศรี และ เมทินี พงษ์เวช. (มปป.). "โลกหมุนได้ด้วยมือฉัน": โครงการเสริมสร้างทักษะชีวิต สุขภาพทางเพศ และอนามัยเจริญพันธุ์ สำหรับวัยมัธยมต้น, เอกสารอัดสำเนา.
- นิมิต มั่งมีทรัพย์. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น*. ปรินต์งานพิมพ์พิเศษบัณฑิตพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นันทิยา สุคนธ์ปฏิภาค. (2552). *เรื่อง 'เพศ' ในคู่มือการเรียนการสอนเรื่อง 'เพศศึกษา' ในสถานศึกษาไทย*. รายงานวิจัยเสนอต่อแผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ ระยะที่หนึ่ง, เอกสารอัดสำเนา.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์. (2551). ความไม่สมดุลของประชากรชายและหญิงในประเทศไทย. ใน กฤตยา อาชวนิจกุล และกาญจนา ตั้งชลทิพย์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2551: มิติ 'เพศ' ในประชากรและสังคม* (หน้า 4-16). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.
- พริศรา แซ่ก้วย. (2547). *สั้นๆ เกี่ยวกับเพศวิถีในมุมมองสตรีนิยม*. ใน กาญจนา แก้วเทพ และพริศรา แซ่ก้วย (บรรณาธิการ), *เพศวิถี : วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้จะไม่เหมือนเดิม* (หน้า 13-22). กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรพรรณ บุณลัจจะ. (2549). การเปลี่ยนแปลงลักษณะของการให้บริการทางเพศ. *รายงานเผ่าระวังทางระบาดวิทยา ประจำสัปดาห์*, 37 (5): 73-75.
- วิจิตร ว่องวาริทธิย์. (2554). 'หลักการ เหตุผล และผล...? : บทบาทของโครงการเพศศึกษาในโรงเรียน'. *จุดยืน: วารสารสตรีนิยมไทย*, ฉบับที่ 5 อยู่ระหว่างการจัดพิมพ์.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2537). *กฎหมายทำแท้ง : ข้อโต้แย้งที่ยังไม่ยุติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจนเดอร์เพรส.
- วิลาสินี พิพิธกุล. (2547). *วาทกรรมเรื่องเพศในหนังสือพิมพ์*. เอกสารประกอบการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญและคณะทำงานเพื่อบัญญัติศัพท์การนำเสนอข่าวผู้หญิงในสื่อมวลชน, ณ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, วันที่ 11 กันยายน 2547.
- ยุพา พูนคำ และ กอบกาญจน์ มัทธโน. (2544). *เพศศึกษา : ภูมิคุ้มกันที่วัยรุ่นต้องได้รับ*. *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*, 24(2): 26-32.
- ระวีวรรณ แสงฉาย. (2538). *การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา: แนวคิดสำหรับพ่อแม่ ครูผู้สอนในโรงเรียน บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข*. กรุงเทพมหานคร: ทีพีพีรินทร์.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2523). การยกเลิกกฎหมายห้ามการทำแท้ง: ข้อเสนอสนับสนุนและข้อคัดค้าน. ใน สุพร เกิดสว่าง (บรรณาธิการ), *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทำแท้งในประเทศไทย* (หน้า 39-51). กรุงเทพมหานคร: ธีระการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2550). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษา ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2550). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2550). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2550). *แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษา ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- องค์การแพธ (PATH). (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เพศศึกษารอบด้านในสถานศึกษาสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเออร์เจนท์ แทค จำกัด.
- อิทธิพล ปรีดีประสงศ์. (2546). *'ธุรกิจนอกระบบ' ศึกษาเฉพาะกรณีการประกอบธุรกิจสื่อลามกอนาจารบนอินเทอร์เน็ต*. รายงานวิจัยของมูลนิธิคิดนิ่ง ฤาไชย, เอกสารอัดสำเนา.

หนังสือพิมพ์

- ข่าวสด. วันที่ 7 ธันวาคม 2553. (ซีพ้อแม่-ครูร่วมสอนเซ็กส์ปลอดภัย)
- ผู้จัดการรายวัน. วันที่ 16 กรกฎาคม 2546. (ซีถึงเวลา เปิดขายบริการทางเพศถูกกฎหมาย ลดปัญหาสังคม)
- ประชาชาติธุรกิจ. วันที่ 15 สิงหาคม 2551. (เปิดภาคนิพนธ์"ซูวิทย์" มหาลัยมหิดล.ชำแหละเพศพาณิชย์แสนล้าน).
- มติชนรายวัน. วันที่ 26 พฤศจิกายน 2553. (ผู้ปกครองเห็นด้วยกว่า 90% สอนเพศศึกษาสกัดทำแท้ง)
- ไทยโพสต์. วันที่ 27 พฤศจิกายน 2553. (สะกิด รร. 'เลิกอ้าอึ้ง' สอนเรื่องเพศ)

ภาษาอังกฤษ

- Boonthai, N., Warakamin, S., Tangcharoensathien, V., & Pongkittilah, W. (2003). *Voices of Thai Physicians on Abortion*. Unpublished Document, Reproductive Health Division, Department of Health, Ministry of Public Health.
- Daly, K. (2011). *For the first time, more Americans support than oppose same-sex marriage*. Retrieved 16 April 2011: <http://www.americanindependent.com/172674/survey-for-the-first-time-more-americans-support-than-oppose-same-sex-marriage>.
- Doksone, T. (2011). *Lesbians in Thailand Push Boundaries, Become Chic*. Associated Press Online Retrieved 16 April 2011: http://m.apnews.com/ap/db_15806/contentdetail.htm?contentguid= QC1LBZa4
- Jackson, P. (2000). An Explosion of Thai Identities: Global Queering and Re-Imaging Queer Theory. *Culture, Health & Sexuality*, 2(4): 405-424.
- Jackson, P. A., & Cook, N.M. (1999). *Genders & Sexualities in Modern Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Jackson, P. (1999). Male homosexuality and transgenderism in the Thai Buddhist tradition. In Winston Leyland (Ed.), *Queer Dharma: Voices of Gay Buddhists* (pp. 55–89). San Francisco: Gay Sunshine Press.
- Ngamprasasom, N. (2001). *The First Sexual Intercourse of Thai Men*. Unpublished Ph.D Dissertation in Demography, Institute for Population and Research, Mahidol University.
- Phodhisita, C., & Xenos, P. (2009). Survey comparisons of sexual risk behavior of young adults in Thailand, Vietnam, and the Philippines. In A. Chamrathirong & D. Phuengsamran (Eds.), *The Era of ARV in the Generalised HIV Epidemic in Thailand: Research Approach*(pp. 43-68). Nakhon Pathom: Institute for Population and Research, Mahidol University.
- Sittitrai, W., Phanuphak, P., Barry, J., & Brown, T. (1992). *Thai Sexual Behavior and Risk of HIV Infection: A Report of the 1990 Survey of Partner Relations and Risk of HIV Infection*. Program on AIDS, Thai Red Cross Society and Institute of Population Studies, Chulalongkorn University.
- Sabaiying, M. (2009). Social perception and evolving sexual behavior and partner preference of young people. In A. Chamrathirong & D. Phuengsamran (Eds.), *The Era of ARV in the Generalised HIV Epidemic in Thailand: Research Approach* (pp. 43-68). Nakhon Pathom: Institute for Population and Research, Mahidol University.
- Yamarat, K. (2010). Sexual partnering among college students: Challenge against traditional sexual control?. *Journal of Population and Social Studies*, 18(2): 65-86.